

”Tiden räcker inte till... En olustig känsla överlag...”

- En kritisk analys av föräldrars upplevelser av arbetsmiljön

Tim Hallbäck

Frida Jakobsson

**Sociologi 61–90 hp, Uppsatsarbete 15 hp
Institutionen för individ och samhälle/Högskolan Väst
Höstterminen 2020
Handledare: Inga Wernersson
Examinator: Ali Kazemi**

Abstrakt

Att barn spenderar sina dagar på förskolan medan föräldrarna lönearbetar tillhör vanligheten. Barns vistelsetid på förskolan står generellt i proportion till föräldrarnas arbetstid. Förskolan är en plats för fostran och socialisation, och lönearbetet en möjlighet till självrealisation. Arbetets position, syfte, den tid det tar i anspråk och de normer som omger det skapar en komplex och många gånger motstridig tillvaro där lojalitetskonflikter och etiska dilemman lätt kan uppstå. Vår uppsats utgår från en semistrukturerad kvalitativ intervju med en fenomenologisk ansats. Vi undersöker hur åtta föräldrar med barn på förskola upplever sin situation utifrån de krav som ställs från sysselsättning, förskola och viljan att göra det bästa för sitt barn. De tre perspektiven *förskola*, *barn* och *arbetsnorm* lyser som en röd tråd genom uppsatsen och analyseras med en tematisk analysmetod. Syftet är att bättre förstå arbete, och dess position utifrån föräldrarnas upplevelser; hur arbetet och förskola påverkar föräldrarna. Roland Paulsens begrepp arbets samhället används som kritisk utgångspunkt för att belysa och synliggöra arbetets problemfyllda och ologiska uppenbarelse som arbetet kan medföra. Arbets samhället som begrepp syftar lite förenklat på det samhälle där lönearbete blir ett självändamål, det samhälle där det är viktigare att du arbetar än vad du arbetar med, eller ens om arbetet fyller någon som helst funktion. Arbets samhället kompletteras med Herbert Marcuses endimensionella paradig som synliggörs en idémässig begränsning hos människor, en svårighet att kritiskt ifrågasätta tillvaron på strukturell nivå. Resultatanalysen visar att upplevelsen av tidsbrist och ömsesidig flexibilitet mellan förskolan, familjen och arbetet skapar problem i vardagen. Vilket ofta ger upphov till en känsla av stress, oro och olust. Många av föräldrarna gav också uttryck för överliggande känsla av otillräcklighet trots att de försökte följa normerna och omgivningens krav. Även om föräldrarna gjorde allt rätt infann sig många gånger en känsla av fel.

Nyckelord

Arbete, arbets samhället, arbetsnorm, arbetskritik, barnperspektiv, förskola, endimensionellt paradig

Abstract

It is common for children to spend their days in preschool while their parents are at work. Children's time spent in preschool is generally in proportion to the parent's working hours. Preschool is a place for education and socialization, and labour an opportunity for self-realization. The labour's position, purpose, the time it takes and the norms that surrounds it create a complex and often contradictory existence where conflicts of loyalty and ethical dilemmas easily can arise. The thesis is based on a semi-structured qualitative interview with a phenomenological approach and examines how parents with children in preschool experience their situation based on the demands placed on them from their occupation, the preschool, and the desire to do what is best for their child. The three perspectives; preschool, children, and norm of labour runs through the essay and are evaluated at the end, under the results analysis and discussion. The purpose is to better understand labour, and its position based on the parents' experiences; how labour and preschool affects the parents. Roland Paulsen's concept of the "labour-society" is used as a critical starting point to illuminate and make the problems related to labour visible and the illogical revelation that the labour can entail. The labour-society simplified a bit, refers to the society where labour becomes an end in itself. A society where it is more important that you work than what you work with, or even if the work itself fulfils any function or purpose. Labour-society is supplemented with Herbert Marcuse's one-dimensional paradigm, which reveals an ideational limitation in humans, a difficulty to critically questioning one's existence at the structural level. The results analysis shows that a feeling of lack of time and mutual flexibility between preschool, family and work creates problem in everyday life. Which often gives rise to a feeling of stress, anxiety and discomfort. Many of the parents also expressed an overriding feeling of inadequacy despite trying to follow the norms and requirements of the surroundings. Even if the parents did everything right, there was often a sense of guilt.

Key words

Labour, labour-society, criticism of labour, child perspective, preschool, one-dimensional paradigm

Förord

Resultatet som är den här uppsatsen hade inte varit möjlig på egen hand. Oavsett hur många vi tackar kommer vi alltid att glömma någon. Med det sagt vill vi ändå göra ett försök.

Vi vill börja med att tacka vår handledare Inga Wernersson som hjälpt oss och gett oss behövlig utmaning. Vi vill också passa på att tacka Roland Paulsen för att han tog sig tid att inte bara svara oss men också bidra med tro, tips och energi till projektet. För sociologistudenter som skriver om arbetskritik blir det inte mycket större än så. Ytterligare ett stort tack går till Filip Hallbäck vars korrekturläsningar har varit ovärderliga, liksom den tillgång han varit och alltid är som akademisk inspiratör och bollplank.

Våra familjer har varit alltid funnits vid vår sida som ett enormt stöd. Gett oss den tiden som vi så innerligt behövde, skänkt oss emotionell stöttning när vi har varit nere eller känt oss uppgivna. Alltid trott på oss. Så ett stort tack till mamma Eva, vars hjälp aldrig underskattats, alltid uppskattats och aldrig tagits för given. Ett stort tack till mamma Eva-Lena och pappa Peter som alltid uppmuntrar, alltid kommer till undsättning och alltid har tid. Ett stort tack till fru Sandra Hallbäck som aldrig sätter sig själv först, som alltid stöttar, alltid finns där och vars möjliggörande för uppsatsen inte går att undervärdera. Ett stort tack till våra barn som öppnat våra ögon för samhällliga orimligheter, som alltid välkomnar oss, tror på oss och fyller oss med livskraft. Kanske våra största kritiker och inspirationskällor på samma gång.

Ett stort tack till Frida som stått ut med mig och mina egenheter. Vars positivitet alltid smittat av sig, vars kunskaper och insikter varit avgörande för uppsatsen. Jag hoppas detta markerar starten för något nytt och glädjefullt. Nästa kapitel i boken om ditt liv skriver du själv.

Från mig till dig Tim, utan dig hade detta aldrig varit möjligt. Tack från botten av mitt hjärta.

Sist, men störst och viktigast av allt vill vi avsluta förordet med att tillägna vår uppsats till Jonas Abrahamsson som togs från oss alldeles för tidigt, vars minne vi aldrig glömmet. Jonas är uppsatsens största bevis på världens orättvisor. Han påminner oss evigt om värdet av ödmjukhet och om att det alltid är värt att kämpa för att världen imorgon ska bli bättre än vad den är idag.

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och problemformulering.....	2
1.2 Begreppsdefinition.....	2
1.2.1 Arbete.....	2
1.2.2 Arbetssamhället.....	3
1.2.3 Endimensionellt paradig	4
1.2.4 Barnperspektiv	4
1.3 Bakgrund	5
2. Tidigare forskning	6
2.1 Förskolan	7
2.2. Barns långa dagar	8
2.3 Arbetssamhället	9
2.3.1 Arbetslöshet	11
2.4 Arbete, familj och tid.....	12
3. Teori	13
3.1 Fenomenologisk ansats.....	14
3.2 Arbetssamhället - arbetskritik.....	15
3.2.1 Det endimensionella paradigmet.....	16
4. Metod	18
4.1 Genomförandet	19
4.2 Tematisk analys	20
4.3 Pilotstudie	20
4.4 Etiska överväganden.....	21
4.5 Avgränsning.....	21
4.6 Uppsatsens kvalité	22
4.6.1. Kvaliteter hos framställningarna i sin helhet	22

4.6.2. Kvaliteter hos resultaten.....	23
4.6.3 Validitetskriterier	23
5. Resultatanalys.....	24
5.1 Barnperspektiv.....	24
5.2 Förskolan	26
5.3 Arbetsnorm	28
5.3.1 Ekonomi.....	28
5.3.2 Valmöjlighet	29
5.3.3 Övertid	30
5.3.4 Olust och ångest.....	32
6. Slutsats och diskussion.....	34
6.1. Uppsatsen begränsningar.	37
7. Vidare forskning.....	38
Referenslista	39

1. Inledning

Samhället ställer många krav på individen, att hen förväntas arbeta är ett tydligt sådant. Roland Paulsen (2017) visar på en ambivalens och konfliktskapande tillvaro genom begreppet *Arbetsamhället*. Arbetsamhället grundar sig kortfattat i två motverkande krafter; en effektiviseringsprocess i arbetet, som automatiserat många branscher, och en arbetsideologi, där man gör rätt för sig genom att arbeta och där politiken får kompensera för det bortfall av arbeten som sker genom effektivisering och automatiseringar, med att skapa nya arbeten. Som kritiskt begrepp belyser arbetsamhället mycket av den komplexitet och den paradoxala logik som omfattar arbetets position i samhället.

Arbete är ett klassiskt sociologiskt område, så även arbetskritiken. Vi avser att fortsätta i den andan och med hjälp av semistrukturerade intervjuer undersöka hur föräldrar upplever arbetsamhället. Vårt urval består av åtta föräldrar till barn på förskolan. Urvalet motiveras med att föräldrar till barn på förskolan kan generellt sägas befinna sig mitt i arbetslivet. Föräldrarna valdes via ett bekvämlighetsurval. Hur de då upplever sin position blir intressant eftersom de allra flesta vill sina barn det bästa, samtidigt som de har en egen sysselsättning att fokusera på. Barnen behöver omsorg och omvårdnad medan de vuxna arbetar.

Genom att applicera en fenomenologisk ansats, där upplevelsen och erfarenheter blir en central utgång för vår analys kan vi använda förskolan som ingångspunkt för att undersöka förhållandet mellan barnet, förskolan och arbetsnormen med ett arbetskritiskt perspektiv. Det arbetskritiska perspektivet visar en annan sida av arbetet och sätter de upplevelser föräldrarna ger uttryck för i ett annat ljus. De intresse- och lojalitetskonflikter som uppstår i föräldrarnas tillvaro får en alternativ förklaring när de jämförs med arbetsnormen.

Förskolan är en institution och arbetsplats såväl som en förutsättning för andras möjlighet till arbete. Tidigare studier har problematiserat barns långa dagar på förskolan, vilket adderar till förskolans komplexa roll som i samhället. Ett samhälle som har utvecklat i symbios med förskolan som en systembärande stöttepelare.

Under tidigare forskning presenterar vi kortfattat om förskolan, om barnet på förskolan och om arbete, arbetslöshet och fritiden. Med hjälp av Marcuse (2002) teori om ett

endimensionellt paradig, där människor begränsar sitt kritiska och kreativa tänkande till att bara befinna sig inom systemets gränser, kan vi undersöka arbetssamhällets ytterkanter, dess ramverk. Hur föräldrarnas upplevelser av sin sysselsättning och förskolan synliggör ett vara, en livssituation som är långt ifrån optimal. En tillvaro som är mer stressfylld än den rimligtvis borde vara.

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med uppsatsen är att utforska föräldrars upplevelser kring deras barns långa dagar på förskolan och genom det perspektivet kunna förstå hur arbetssamhället påverkar föräldrarnas upplevda livssituation. Arbetsamhällets närvaro och influens har en inverkan på föräldrarnas handlingsutrymme, inte minst via sysselsättning och förskolan. Genom att intervjua föräldrar får vi möjlighet att utforska deras upplevelser kring eventuella intresse- och lojalitetskonflikter, samt känslorna knutna till dem.

Våra problemformuleringar är följande:

- Hur återspeglas arbetssamhället i föräldrars upplevelse av barnens vistelse på förskolan?
- Hur upplever föräldrar arbetsamhället?

1.2 Begreppsdefinition

Begreppsdefinitionen avser att förtydliga innebörden av de terminologier som ämnas tillämpas, som är relevant för uppsatsen. De begrepp som vi valt att presentera och formulera definitioner av är centrala för de olika teorierna som ligger till grund för analysen.

Definitionerna ger både en förklaring och en sammanhållen beskrivning för begreppen, och hur de är tänkta att tolkas och användas i uppsatsen.

1.2.1 Arbete

I samhällsvetenskapliga ämnen och kanske främst sociologi har arbete länge haft en central roll, varit huvudområde för studier. Men även om klassiska sociologer som Marx, Weber och Durkheim alla förhåll sig till idén om arbetet och arbetsamhället i sina verk, så tycks en definition av begreppet "arbete" lysa med sin frånvaro (Karlsson, 2017). Vad som ingår i

begreppet ”arbete” är inte helt okomplicerat vilket också återges via de nämnda sociologernas vitt skilda forskningsområden. Följdriktigt är det ett begrepp som är problematiskt att definiera och precisera. Karlsson (2015) skriver “When I review the international social science debate about definitions of ‘work,’ it seems to me that there are a number of contradictory conceptual principles, which constitute boundary lines in the argumentation.” (s. 3).

Svenska Akademiens ordlista (2020) definierar ”arbete” som ”1. resultat av verksamhet som kräver ansträngning: det var ett tungt arbete att flytta stenen; ett vackert arbete i brons. 2. ställning på arbetsmarknaden, yrke, plats: ha ett arbete...”. I engelskan görs distinktionen mellan *work* och *labour*, arbete och förvärvsarbete/lönearbete (Standing, 2014). Arbete är ett brett begrepp där förvärvsarbete/lönearbete är en del.

I vår uppsats utgår vi från lönearbete när vi skriver och diskuterar arbete. Eftersom arbete kan inkludera så mycket behöver den avgränsningen göras. Vårt intresse ligger i att utforska den tid och de tankar som arbetet gör anspråk på, vad arbetet i sin tur påverkar. Hur en händelsekedja startar och slutar med arbete. Därför kommer vi även inkludera ”arbetsträning” i vårt arbetsbegrepp. Arbetsträningen fyller i princip samma funktion och uppfyller krav som ett traditionellt lönearbete, så för vår studie ser vi ingen anledning att inte inkludera det.

1.2.2 Arbetssamhället

Synen på arbetet i begreppet arbetssamhället är märkbar kritisk. Arbetssamhället är det samhälle vi lever i, det samhället där arbete är det centrala allt kretsar kring. Paulsen (2017) beskriver det som att ”arbetssamhället rymmer en spänning mellan två sinsemellan oppositionella krafter; den ena produktiv, den andra ideologisk.” (s. 14).

Den produktiva kraften syns tydligt i den tekniska utveckling som skett, i den produktivitetseffektivisering som, framförallt från och med industrialiseringen under 1800-talet och under hela 1900-talet, har skapat det materiella välståndet som vi har idag. Brynjolfsson och McAfee (2014) benämner dagens accelererande revolutionära digitala utveckling för ”den andra maskinåldern”. Den första maskinåldern frigjorde människan från den fysiska begränsningen som utgjordes av kroppen så frigör den andra den mentala begränsningen bland annat med hjälp av artificiell intelligens och teknologi.

Den ideologiska aspekten är kopplad till arbete som självändamål. Den frigöring som skapats av de produktiva krafterna har inte frigjort människan från arbete, utan istället skapat nya arbeten för att täcka upp för det minskade behovet (Paulsen, 2017). Sedan 1981, när Sverige hade som lägst antal arbetande timmar per person och år, enligt OECD¹ (2020), så har det till senaste mätningen som gjordes 2019, ökat med 77 timmar per person och år. Nästan två heltidsveckor. De motstridiga krafterna skapar närmast en paradox. En irrationell situation som är kärnan i våra liv. I vår uppsats vill vi titta närmare på hur den kommer till uttryck i föräldrarnas upplevelser. För arbetsmiljön är irrationellt på såväl individuell som kollektiv nivå.

1.2.3 Endimensionellt paradig

Marcuse använde själv termen "one-dimensional", "endimensionell", som ett adjektiv för att beskriva brister i förhållanden, och begränsningar i reflexionen mellan det rådande och det alternativa (Marcuse, 2002). Det endimensionella paradigmet syftar på en tendens att tänka inom ramarna, att inte kritisera det rådande paradigmet. Att använda resonera eller analysera i det rådande systemet, men inte på en metanivå; att ifrågasätta systemet, paradigmet eller alternativ till det rådande systemet. Det är en beskrivning om att låsa in sig intellektuellt, att begränsa sig tankemässigt utifrån det paradigmet som individen befinner sig i.

Teorin fungerar både som en förklaring, och som ett verktyg till analysen. Den ger oss en möjlighet att distansera oss och analysera arbetets påverkan på individen; hur individen förhåller sig till det, resonerar kring det och upplever det. Det endimensionella paradigmet skapar på så vis också en möjlighet att se gränserna för individens valmöjligheter inom dagens samhälle, det samhälle som individerna lever och verkar i.

1.2.4 Barnperspektiv

Tanken om en önskan och avsikt att utgå från vad som är "barnets bästa" har funnits länge (Lindgren & Söderlind, 2019). Det kan dock vara problematiskt när vuxna ska föra barns talan, och tolka vad som ligger i barnets intresse och vad som är mest lämpligt för barnet (Singer, 2000 i Lindgren & Halldén, 2001). Barnet befinner sig både i en subjektsposition som autonom individ, samtidigt som barnet är osjälvständigt och bundet till den vuxne (Halldén, 2003).

¹ OECD har statistik på antal arbetade timmar/person från 1950 och framåt.

Vi utgår från en relativt öppen definition av barnperspektiv med förankring i barnkonventionen; ”alla barn har samma rättigheter och lika värde” (artikel 2, UNICEF, 2020) och ”barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn” (artikel 3, UNICEF, 2021).

1.3 Bakgrund

Komplexiteten i begreppet och fenomenet *arbete* syns i svårigheten med att definiera begreppet (Karlsson, 2015). De flesta människor befinner sig i arbetslivet under en stor del av sina liv (Bengtsson & Berglund, 2017). Lönearbetet påverkar och influerar därför ofrånkomligen människor, den psykiska hälsan, den fysiska hälsan, glädje och livskvalité. Arbetet kan vara produktiv eller destruktivt, det kan vara bidragande till att skänka värdefullt innehåll till arbetaren själv eller till andra, till att göra samhället och miljön till en bättre plats att bo på. Det kan likväl vara destruktiv för individen, kollektivet och/eller miljön.

Drygt 85% av landets alla barn (1–5 år) är, enligt 2019 års statistik, inskrivna på förskolan (Skolverket, 2020). Samtidigt finns ett relativt konstant intresse för arbetstids-relaterade frågor. SOM-institutet, vid Göteborgs universitet, är en undersökningsorganisation som arbetar oberoende och bland annat undersöker svenskars vanor, åsikter och allmänna trender som råder. SOM-seminariet presenterar årligen statistik där det går att skåda att cirka hälften av de tillfrågade är positiva till införandet av 6-timmars arbetsdag (Gunnarsson & Östlund, 2020). Tidning Kommunalarbetaren gjorde 2015 en undersökning bland deras fackanknutna barnskötare. Av de drygt 900 barnskötare som svarade uppgav 67% ”att de upplever att de flesta barn går för långa dagar” (Gunnarsson & Östlund, 2015). Barnens maximala vistelse står i direkt proportion till vårdnadshavares sysselsättningsfrekvens. Så resonemang och upplevelser kring vistelsetiden kommer oundvikligen också beröra arbetssamhället.

Arbetssamhället med sitt kritiska perspektiv belyser delar av arbetet i samhället som kan vara svåra att se eller kopplingar som kan vara svåra att göra. I och med att arbetet upptar en sådan stor del av vår dagliga tillvaro och vårt liv anser vi att det finns anledning till att utforska ämnet närmare. Inom politiken, framförallt den arbetsmarknadspolitik, så blir det extra tydligt vilken position lönearbetet har. Retoriken reproducerar arbetssamhället och arbetsnormen med hjälp av fraser som ”skapa jobb”, ”stärkt rätt till heltidsanställning”, eller ”underlätta och påskynda etableringen på arbetsmarknaden”. Det råder en allmän avsaknad av ett självreflexivt förhållande till det egna systemet, det nuvarande systemet (Paulsen, 2017).

Trots lovordade, till synes fria debatter, lyser den typen av diskussioner med sin frånvaro, arbetet uppfattas närmast som ett självändamål.

En allmän åsikt om dagens samhälle är att vi har att göra med ett konsumtionssamhälle (Östberg & Kaijser, 2010). Olika teorier kopplas till konsumtion, konsumism och dess förhållande till produktion. Paulsen (2017) gör en intressant iakttagelse och vänder på resonemangen, vänder på händelseförloppet. Ser vi konsumtion som en lösning istället för ett problem framkommer en ny bild av samhället, ett samhälle kretsat mer kring överproduktion och framförallt lönearbete. ”Bilderna av produktionen som den moderna rationalitetens skötebarn och konsumtionen som dess bastard är med andra ord falsk. I själva verket är det tvärtom: arbetet är problemet som vi med vår massiva konsumtion täcker upp för.” (2017, s. 170). Det finns dessutom ett regelverk centrerat kring sysselsättning. Det främsta valet som föräldrarna står inför gällande barnets vistelse på förskolan är hur långa dagar barnet ska gå.

2. Tidigare forskning

På grund av ämnesområdets omfång som omfattar vår uppsats har en avgränsning varit nödvändig. Vi har valt forskning på områden som är väsentliga för olika delar av vår uppsats. Förskolan agerar utgångspunkt för studien även om inte förskolan som institution i sig undersöks. Som verksamhet är förskolan relevant på flera nivåer. Den möjliggör för föräldrar att arbeta, för barn att fostras, och är i sig själv en arbetsplats. Vi har för avsikt att sammanfatta lite av den komplexitet som ryms inom förskolan, med fokus på det som är adekvat för ett arbetskritiskt perspektiv.

Eftersom vår undersökning initialt startade med ett syfte med större fokus på barnens vistelsetid anser vi att det är relevant att kortfattat belysa varför vi fann att det var av betydelse att utforska närmare. Även om vårt syfte har ändrats så kvarhåller sig barnens långa dagar på förskolan som ett sätt att synliggöra delar av arbetssamhället som annars inte är uppenbara. Barnens vistelsetid hjälper till att ifrågasätta den logik och retorik som används för att motivera deras vistelse på förskolan. Det synliggör en eventuell diskrepans mellan vad som sägs och vad som görs, hur det är och hur vi vill ha det.

Under ”arbetssamhället” vidareutvecklar vi det kritiska begrepp som ligger till underlag för uppsatsen. Med hjälp av olika artiklar, studier, teorier och teoretiker sammanfattar vi kortfattat vad som är problematiskt med arbetet i samhället. De underliggande kategorierna

”arbetskritik” och ”arbetslöshet” syftar till att skapa en mer omfattande bild av arbetets komplexitet. Hur kritik mot arbete alltid har varit närvarande så länge arbete har funnits och hur avsaknad av arbete och vad det för med sig, ger en alternativ bild på ”arbete” som fenomen. Bilden kompletteras med en beskrivning av förändringen av lönearbetet och fritiden i relation till varandra. Hur arbetsplatsen anammat vad som traditionellt förknippats med fritid och tvärtom.

2.1 Förskolan

Förskolans historia sitter närmast i institutionens väggar, den är avgörande för förskolan som stöttepelare i samhället. Att förklara förskolans betydelse idag för den här studien kan göras genom att belysa viktiga skeenden som fortsatt är aktuella, direkt eller indirekt. Kvinnans roll, barnets roll, retoriken kring barnet och pedagogiken, professionaliseringen som legitimerar vistelsen vilket ger skäl för föräldrarna att arbeta med gott samvete (Lindgren & Söderlind, 2019).

Förskolans förhållande till arbete är ytterst ambivalent. Som institution fanns politiska idéhistoriska tankar om kvinnlig frigörelse parallellt med möjligheten att bota arbeidskraftsunderskott. Kvinnans frigörelse är av stor betydelse för förskolans historia, i takt med att fler kvinnor tog sig in på arbetsmarknaden så ökade också behovet av barnpassning (Lindgren & Söderlind, 2019). Utbyggnaden av arbetsmarknaden under årens lopp i sin tur tryckt på behovet av barnpassning och hur förskolan växt parallellt med arbetsmarknaden. Idag har man en väl utbyggd förskola, man kan dessutom i många av Sveriges kommuner, erbjuda barnpassning även nattetid. Detta har öppnat upp möjligheter för de som jobbar med vårddyrken vilket ofta genererar oregelbundna arbetstider. Då kvinnor dominerar inom vårddyrken har förskolan än idag en betydande roll för kvinnors möjlighet till förvärvsarbete (SCB, 2018).

Den pedagogiska debatten har samtidigt med en professionalisering av arbetskåren, förskollärarna, förenklat och förbättrat vårdnadshavares argument för barnens vistelse där. I takt med de ökade behovet av förvärvsarbetare på arbetsmarknaden så har staten successivt byggt ut stödet för heldagsverksamheter inom barnomsorgen. Något som införandet av läroplan och en omlokalisering av myndighetsansvaret till Skolverket, ett generellt närmande av skolan, påvisar tillsammans med viljan att förskolan ska luta sig mot empiri och forskning (Lindgren & Söderlind, 2019).

Förskolans kvalitet har alltid varit en diskussionsfråga, och idag kräver dessutom föräldrar en högre kvalitet och förskolan har idag med sin egen läroplan (Lpfö 18). Förskolan som institution och verksamhet är en tjänst, på vilket den också bedöms och utvärderas som. Man kan se att kvalitetshöjande arbete är av betydelse för förskolans utveckling (Renblad & Brodin 2012). I likhet med arbetets position har förskolans position vuxit sig stark. Och i likhet med arbetet framförs kritik generellt inom ett endimensionellt paradig. Sedan 1990-talet och införandet av New Public Management (Björnfält, 2018), har en mätbarhetshets spridits sig även till förskolan. Där kritik mot New Public Management som organisationsmodell och dess funktion (eller brist på) har kritiserats av forskare (Dahlberg, Moss, & Pence, 2014). Resultaten av den ökade dokumentationen, som inbegrips i förskolans läroplan (Lpfö 18), tillsammans med den utökade viljan att mäta allt, är ytterligare punkter för jämförelser, nationellt som internationellt (Eurofond 15, 2020).

I 2018 år läroplan har användandet av begreppen *socialisering* och *fostran* upphört (Skolverket, 2020). Trots begreppsförändringen så kvarstår den socialiserande och fostrande funktionen inom förskolan. En viktig del i att göra barn förberedda inför samhällets utmaningar. Den ökade enhetligheten och professionaliseringen inom förskolan har också bidragit till en ökad demokratisering, med syfte och mål om en bättre möjlighet för en lika start i livet och en likvärdig utbildning (Lpfö 18).

2.2. Barns långa dagar

Här presenterar vi ett utdrag från de rapporter och den forskning som låg till grund för vårt initiala intresse, vårt initiala syfte med uppsatsen. Fokus låg då främst på att utforska föräldrars upplevelse av barnens långa dagar, vilket kan få oönskade konsekvenser för barnet. Intentionerna är här inte att svartmåla förskolan, utan att presentera en mer nyanserad bild av förskolan. Mycket av förskolans verksamhet är väldigt bra för barnen. Det är en plats för barnen att lära sig, ha roligt och få omsorg (Pramling Samuelsson, 2014). Men vi fann också att det kan bli för mycket av det goda, likväl som vuxna finner en övre gräns för hur mycket arbete som är önskvärt tycks det finnas anledning till att titta närmare på när barnens dagar på förskolan blir långa.

I dagsläget är forskningen på hur barn påverkas av långa dagar på förskolan begränsad. Man använder sig mestadels av allmänpsykologisk forskning av småbarn, vilken ofta lutar sig emot anknytningsteorin och vikten av den för små barn, framförallt barn mellan 1–3 år. Barnläkare,

barnpsykologer och förskolepedagoger har uttryckt en oro kring barns långa dagar på förskolan. Att barnen inte alltid mår bra av så långa dagar som en del vistas där, vilket kan kontrasteras mot att barn ofta får längre arbetsdagar än vårdnadshavarna.

Studier fann att det som är viktigt för ett litet barn, är att uppleva och känna trygghet, vilket de oftast gör med sina närmsta anknytningspersoner såsom föräldrar och syskon. Om det lilla barnet skiljs för tidigt, för ofta eller under för långa stunder ifrån sina/sina anknytningspersoner kan de uppleva stress och känna ångest, detta kan leda till protest och förtvivlan hos barnet (Niss, 2009). Drugli (2017) påvisade förhöjda stressnivåer hos barn när de befinner sig länge på förskolan. Stressnivåerna sjönk de dagarna barnen istället befann sig hemma.

Det är inte enbart separationer som kan skada en anknytningsrelation, utan också andra orsaker, såsom om den vuxna inte svarar på barnets signaler vid upprepade tillfällen eller om den vuxna svarar på ett oförutsägbart sätt. I dagens stora barngrupper på förskolan, och den hårda press som pedagoger utsätts för dagligen med att försöka hinna med och samtidigt vara uppmärksam, och se till vart och ett av barnens individuella behov, så finns det en risk att barnet upplever båda delar (Niss, 2009).

Att barn kan uppleva de negativa effekterna av barnomsorg utanför hemmet visar en studie gjord i USA (SECCYD, 2006). De två främsta orsakerna är den gruppdynamik som uppstår på förskolan, något de beskriver som en slags *ta-för-sig-inställning*, när många barn är samlade i grupp på en mindre yta. Den andra är att gruppbaserad omvårdnad i sig kan vara stressigt (Drugli, 2017; SECCYD, 2006).

2.3 Arbetsmiljön

”Att arbeta är bra, att inte arbeta är dåligt...” (Bauman, 2012, s. 13), arbetsetiken har länge varit central, där två centrala kvalifikationer går att uppmärksamma; en säljbar arbetsförmåga och arbete definierat och formulerat som något som ger lön och erkänns av andra. Weber (1978) utforskade tidigt hur protestantiska värderingar korrelerade med kapitalistiska. Idag behöver man inte vara religiös för att besitta värderingar och en arbetsetik i protestantisk anda (Paulsen, 2017). Arbetets betydelsefulla och dominerande ställning syns inte bara genom

värderingar utan kommer också till uttryck rent lingvistiskt genom begrepp som *arbetsvillig*, *arbetsbefriad*, *arbetsam* (Bauman, 2012).

Roland Paulsen benämner det samhälle som vi lever i, som närmast ser arbete som ett självändamål för ”arbetssamhälle” (2017, s. 14). Arbetssamhället är inte kopplat till kapitalismen utan vad som utgör essensen är snarare mänsklig produktivitet och ideologi. Kombinationen leder till irrationella lösningar på det problem som en överproduktion skapar. Ett stort problem är hur människor ska sättas i arbete när allt större del av produktionen upprätthålls av allt färre personer (Paulsen, 2017). Lösningen på problemet skapar nya problem, en allt mer komplicerad dikotomi mellan lönearbete och arbetslös, såväl en växande andel innehållslösa arbeten.

Flera har uppmärksammat utbredningen av det innehållslösa arbetet, det Paulsen kallar ”tomt arbete” (2014) och Graeber ”bullshit jobs” (2019). Gemensamt är en själsdödande underton, en känsla hos lönearbetaren av meningslöshet. Den utbredda känslan är många gånger befogad då stora delar av arbetstiden upptas av annat än arbete (Graeber, 2019). Utvecklingen blir närmast paradoxal; en ökad produktivitet och en ökad känsla av sysslolöshet på arbetet.

Även om synen på arbete och förhållandet till det skiljer sig mellan olika människor, så är en självförverkligande aspekt fortfarande många gånger väldigt central (Berglund, 2001). Rent psykologiskt så behöver något som upptar så mycket av ens vakna tid, och tid av ens vuxna liv rationaliseras, det behöver rättfärdigas. Inom socialpsykologin har teorier om värdet av att upprätthålla en positiv självbild (Aronson, 1969) och konceptet om motstridiga inkommensurabla känslor; *kognitiv dissonans* (Festinger, 1957) kunnat motivera beteenden som utifrån kan uppfattas som irrationella. Något som inte tappar i relevans i och med den allt mer abstrakta natur som gestaltar mångas arbete och deras syften (Paulsen, 2017).

Samtidigt utkristalliserar sig en ny förtryckt underklass; prekariatet (Standing, 2014a; 2014b; 2016). Klassen definieras främst av otrygga arbetsvillkor, blandat med en kravfylld oberäknelig arbetslöshet. Resultatet blir en väldigt skör och begränsad klass, utan något som helst möjlighet till planering inför framtiden. Med andra ord; en arbetande fattigklass.

2.3.1 Arbetslöshet

Arbetslösheten är lönearbetets motsats. Den andra halvan av den dualism som ger upphov till arbetssamhället, framförallt sett från ett individuellt perspektiv. Även fast de flesta personer i samhället vill lönearbeta skapar frånvaron av arbete problem. Det nuvarande samhällssystemet förutsätter att invånarna lönearbetar, ändå behandlas arbetslöshet ofta som ett individuellt problem. Vilket återges i retoriken kring begreppet; av hur Försäkringskassan, som är den myndighet som ansvarar för delar av socialförsäkringen använder det. Arbete ska inte längre förstås som en samhällsplikt utan ett individuellt behov (Andersson, 2003). Retoriken understryker därtill den maktrelation som existerar mellan den arbetslösa och myndigheten. Syftet är inte att agera överlägset, att kränka eller få de arbets sökande att må dåligt, ”snarare är det fråga om en diskursiv praktik som produceras ur institutionella maktrelationer: när det gäller arbetslöshet främst i relationen mellan lönearbetet som institution och kapitalismen som ekonomiskt system.” (Andersson, 2001, s. 23).

Arbetslösheten är komplex, å ena sidan ses det som ett individuellt problem, å andra sidan blir det samtidigt ett socialt- och samhällsproblem. (Jönsson, 2002). Komplexiteten blir synbar i försök till att friställa sig den dikotomi som arbetare/arbetslös utgör. Det finns även en politisk och social idéutveckling att individualisera arbetslösheten, där aktiveringspolitiken har varit effektiv. Individualiseringstendenserna syftar till en ansvarsförskjutning från kollektivet till individen. Individen tillskrivs egenskaper som insinuerar att avsaknaden av arbete är nära kopplat till undermåliga karaktärsdrag som bristande kompetens, arbetsmoral eller ambition (Hobbins, 2015).

Kravbildningen och stigmatiseringen placerar de arbets sökande i en underlig position.

Etiketteringen drabbar alltid de *Andra*. Redan underkastade arbetsnormen kategoriseras de och placeras tillsammans med det underordnade eller ovälkomna (Andersson, 2001). Inte bara förväntas de arbetslösa övertyga omgivningen om sin duglighet, de behöver även allt mer berättiga sin existens för sig själva. Genom arbete kan skambeläggandet undgås, ”att bevisa sin arbetsvilja är nu och då ett sätt att besvärja sig från misstanken om lättja”. (Andersson, s. 24).

Den arbetslösas position som arbetslös påverkar det kritiska handlingsutrymmet i arbetssamhället, framförallt då i diskussionen kring lönearbete. Det enklaste sättet för att utöka det kritiska handlingsutrymmet och legitimera kritiken är ett lönearbete. Parallellt befinner sig lönearbetet själv i en form av identitetskris, där många arbeten blir allt mer

innehållslösa och illusionistiska. ”Arbetslösheten tycks inte enbart råda utanför lönearbetets väggar det finns en inbyggd arbetslöshet i arbetslivet” (Paulsen, 2017, s. 316).

2.4 Arbete, familj och tid

På 1990-talet undersökte Hochschild (1997) den krävande företagsmiljöns påverkan på individen och på familjen. Hon konstaterade och formulerade hur företaget sakta devalverade det essentiella värdet på familjelivet. Genom att belöna arbetare i ära och lovord istället för pengar påverkades mentaliteten, en mentalitet som även spred sig till allmänheten. Synen på lönearbete och arbetare förändrades. Det är lättare att spendera tid på något som värderas högt. Så på sätt och vis påfanns en form av cirkelresonemang, där de olika komponenterna hela tiden stärkte varandra. Genom att överföra vad som traditionellt associeras med hemmet till företaget kunde en miljö och moral som personalen kunde anknyta till, och som var förenlig med den egna personens självbild och sedelära. Det var lätt att motivera extra tid på jobbet, det förväntades till och med.

I en stor enkätundersökning inkluderade Hochschild (1997) frågor på temat för att undersöka om fenomenet inte bara var lokalt, men även nationellt. Resultatet visade på samma tendenser, och även hur de uppfattades av arbetarna själva. Ju högre position, desto fler arbetade timmar per vecka. En tredjedel upplevde sin partner vara arbetsnarkoman och 89% upplevde sig i regelbunden tidsnöd gällande balansen mellan arbete och privatliv, hälften önskade kunna spendera mer tid med sina barn. Vad mer som uppdagades var hur en överväldigande majoritet upplevde hemmet som en arbetsplats.

Kulturen på företagen tillsammans med social stimulering; uppmuntran, beröm och erkännande, skapade en plats där personal känner sig mer hemma än sitt faktiska hem (Hochschild, 1997). Inte bara det, arbetsplatsen kändes mer som hem och hemmet mer som arbete. Arbetsplatsen fungerade som stabilisator åt familjen och familjesituationen. Den uppfattades givande, intellektuellt stimulerande och mer intressant. Men också en stressfri plats, en plats där ledningen skämmer bort sina anställda med gratis tilltugg, fredagsmys och olika utflykter. Så den arbetsorganisatoriska omvälvningen ger effekt, den implementerade modellen *total quality* gav effekt (Hochschild, 1997).

Även om många element skapade en hög trivselfaktor, och även om total quality gav den individuella arbetaren mer frihet, mer utrymme för personlig utveckling och möjlighet till kompetensutveckling så är det på bekostnad av något annat, det är ett tveeggat svärd

(Hochschild, 1997; Björnfelt, 2017). Vad som uppdagades och blev allt mer påfallande var arbetets baksida. Rimligen borde personalen varit nöjda med situationen, med upplägget och arbetet. Allt fanns där. Problemet var inte främst vad arbetet gav, utan vad det tog; tid. Fritid, tid från familj, tid från barnen.

Konsekvenser, som får ses som korrelationer, var att arbetsorganisationens praktik anammas på hemmaplan (Hochschild, 1997). En paradoxal verklighet där tid blev den centrala utgångspunkten. Fritiden schemaläggs; kvalitetstid med barnen kl. 19-20, kvalitetstid med partnern 20–21. Om vi ökar takten, jäktar lite, stressar lite, så har vi mer tid att ta det lugnt sen. Det finns inget essentiellt värde i att äta, det ska göras och görs det snabbare sparar vi tid. Fritiden blir en lista att bocka av innan man går och lägger sig. Tidseffektiviseringen blir på relationernas bekostnad. Barn upplever sämre relation med föräldrarna, föräldrarna upplever mer ansträngd relation med barnen. Den emotionella aspekten förbises på bekostnad av rationell företagsanda. I vakuumet däremellan gror existentiella frågor och kontrafaktiska förhoppningar om något mer, något bättre.

Paulsen (2017) problematiserar en stressrelaterad fritid i likhet med Hochschild (1997) men belyser en annan sida. Med utgångspunkt i konsumtion, eller till och med överproduktion så påminns vi om, genom våra prylar, vad vi önskar att göra men många gånger saknar tid till. Eventuellt skulle det till och med kunna urskiljas en klassaspekt, där tid blir en lyxvara arbetarklassen inte har råd med (Paulsen, 2017).

3. Teori

I avsnitten kommer en presentation av de teoretiska utgångspunkterna för uppsatsen. Eftersom vi har för avsikt att undersöka vad föräldrars upplevelse säger om arbetssamhället behöver vi kontrasterande teorier. Den kvalitativa metoden och den fenomenologiska ansats vi valt skapar ett empiriskt underlag, en utgångspunkt för att undersöka föräldrarnas upplevelser.

Arbetskritiken skapar en möjlighet att se strukturer och normer genom att distansera sig en aning. Genom att ifrågasätta normerna synliggörs de också. Det frambringar en möjlighet att lättare förstå handlingar inom ramen för de upplevda valmöjligheternas begränsningar. Begränsningar som bland annat skapas av det sammanhang individen befinner sig i, i den kontext som handlingen utförs (Bryman, 2018).

Barnperspektivet skapar en distans till respondenter. Respondenten får formulera sina upplevelser kring handlingarn utifrån sitt eller sina barns förskolevistelse. Marcuse teori i ”the One-dimensional man” (2002) om det endimensionella paradigmet skapar en möjlighet att se och förstå de tankemässiga begränsningar som respondenterna som skapas av normer, av omgivningens förväntan eller av samhällsstrukturer. Samtidigt skapar de kritiska perspektiven en grogrund för en kritisk diskussion om något annat. Ett annat samhälle, en annan vardag. De sätter fingret på begränsningar inom det rådande system, och tillåter en förståelse för eventuella mentala hinder och restriktioner vi har, vi skapar oss själva och vi reproducerar.

3.1 Fenomenologisk ansats

Den fenomenologiska ansatsen vi valt grundar sig i en upplevelsebaserad ingång. Ansatsen tar avstamp i fenomenet kring föräldrars upplevelse kring barns långa dagar på förskolan för att få tillträde till subjektiva upplevelser kring det som är och hur som skulle kunna vara. Schultz (i Bryman, 2018) ringar vår fenomenologiska utgångspunkt väl:

[...] samhällsforskarens studieområde – den sociala verkligheten – rymmer en specifik menings- och relevansstruktur för de varelser som lever, handlar och tänker i denna verklighet. Via ett antal begrepp som rör sunt förnuft har de i förväg valt ut och tolkat den värld som de upplever som verklig i sin vardag. Det är dessa tankeobjekt som styr deras beteende genom att utgöra drivkrafterna bakom detta beteende. De tankeobjekt som samhällsvetaren konstruerar för att förstå denna sociala verklighet har sin grund i de tankeobjekt som konstruerats av människor som lever sitt vardagliga liv i den sociala sfären. (s. 54)

I den sociala verkligheten finns innebörd och mening i människors handlande, i de val som görs och hur de uppfattar och reagerar på sin omgivning (Bryman, 2018). Handlandet säger något om den sociala kontext som personen befinner sig i. Innebörd och på de grunder som handlingen fattas kan tolkas och förstås i ett större sammanhang. Syftet är att få tillgång till de upplevelser och idéer som ligger till grund för valen och synen på valmöjligheterna.

Barns förskolevistelse är konsekvenserna av olika val som föräldrar eller vårdnadshavare har gjort. Hur lång tid barnen ska gå, hur många dagar, vilka dagar, på vilken förskola och så vidare. Beroende på olika yttre omständigheter är valmöjligheten olika begränsad, men

eftersom förskolan inte är obligatorisk är valfriheten aldrig helt inskränkt. Hur föräldrar upplever sina beslut, sina handlingar utifrån de möjligheter de anser sig själva ha ger oss en möjlighet att förstå yttre faktorer bättre. I viss utsträckning blir handlandet, liksom människan som utför handlingarna en produkt av sin omgivning (Bryman, 2018).

3.2 Arbetsamhället - arbetskritik

Den här uppsatsen är inte rätta platsen för att presentera en heltäckande bild av arbetskritikens framåtskridande, utan enbart de teorier som ligger till grund för studien.

Arbetskritiken finns dokumenterad med tillbakagång till de gamla grekernas dagar. Aristoteles berömda uttalande om att "alla betalda arbeten absorberar och förslöar sinnet" (Aristoteles, i Paulsen, 2017, s. 33) visar på en kritik mot arbete som något oönskat, något påtvingat. Sedan dess har samhället förändrats parallellt med kritiken mot samhället. Senare i industrialiseringens ålder blev Karl Marx in och skapade ett helt nytt synsätt och vokabulär att tala och analysera arbete och arbetare (Gurley, 1984). Marx influerade samhällskritiker och är ännu en person som det är svårt, i sociologiska samhällskritiska sammanhang, att förbise.

Redan 1880-talet publicerade Karl Marxs svärson Paul Lafargue en kritik mot arbete; "Rätten till lättja". Lafargue såg med egna ögon hur industrialiseringen påverkade individen och samhället. Avsaknaden av kritik från arbetarnas, proletäreernas, egna läger och förespråkare gjorde honom bekymrad och besviken. I inledningen till "Rätten till lättja" skriver han:

En märklig villfarelse har slagit klorna i arbetarklassen i de stater där kapitalismen råder. Denna villfarelse för med sig en individuell och social misär, som under två sekler har pinat den dystra mänskligheten. Vanföreställningen utgörs av kärleken till arbetet – en frenetisk arbetslust, som gått så långt att vitaliteten hos individen och hennes avkomma brutits ned. Istället för att opponera sig mot denna sinnesförvirring har präster, ekonomer och moralens förespråkare heligförklarat arbetet. (2007, s. 7)

Lafargues kritik mot arbetet och hur debatten kring arbete förs är fortfarande i mångt och mycket tillämplig idag. Den ökade effektiviseringen som ledde till ökad produktivitet men det skapade inte mer fritid för individen, tvärtom så ökade arbetstiden parallellt med industrialiseringen (Voth, 2001). Långt borta tycks föreställningen om ett liv

överrepresenterat av fritid vara, ”Istället förvandlar den blinda, fördärvliga och mördande lidelsen för arbete den frigörande maskinen till ett redskap för förslavning av fria människor.” (Lafargue, 2007, s. 30–31). Mycket av den kritik som Lafargue lyfte fram är fortsatt aktuell. På ett politiskt plan, sedan införandet av höjd pensionsålder har arbetstiden förändrats för första gången sedan den senaste förändringen; 40-timmarsarbetsveckan och införandet av en femte semestervecka på 70-talet (Paulsen, 2017). Vilket rent faktiskt innebär en förlängning av arbetstiden.

Arbetsamhället är ett arbetskritiskt begrepp, men arbetskritiken tillåter fler kritiska perspektiv på arbetsamhället. Ifrågasättanden som synliggör arbetets centrala position och hur mycket som så sällan ifrågasätts. Genom att antingen vända blicken mot historien och arbetets resa till dygd, eller analysera utifrån det kontrafaktiska, det som skulle kunna vara, den outnyttjad potential i samhället, så framkommer en bild av ett förhållande mellan arbete, individen och samhället som inte är optimalt (Paulsen, 2017).

Barnperspektivet i en arbetskritisk diskussion skapar ett spännande kontrast. Perspektivet har potentialen att påvisa diskrepansen mellan vad vuxna säger och vad vuxna gör. Eftersom de flesta människor ställer sig bakom den lagstadgade barnkonventionen, ett skyddande och erkännande av barn som egna individer mer egna rättigheter, så uppstår möjligheten för en konflikt. En konflikt mellan den vuxnes åtaganden och barnets rättigheter.

3.2.1 Det endimensionella paradigmet

Marcuses ”One-Dimensional Man” är en kritik av den totalitära hegemonin av kapitalism, liksom kritik av det mättade samhället och överflödssamhället. Detta goda samhälle är ett apatiskt samhälle. Hela systemet accepteras utan ifrågasätta eller opponera sig emot den systematiska orättvisan, orättvis politik och diskriminerande regler. Systemet är passiviserande, framförallt inför den exploatering som systemet utsätter invånarna för. Samhället är omedvetet och okunnigt inför relevansen av andra dimensioner såsom social, kultur, konst, andlighet, solidaritet och annat, allt förutom de materiella behoven. Att förneka människan de övriga dimensionerna är avhumaniserande (Chernyak & Lemanto, 2020, s. 289).

Marcuse skapar en dualism mellan det rådande systemet, den logik och det tänk som befinner sig inom dess ramar och det utanför. Det endimensionella paradigmet blir en

förklaringsmodell till "inside the box thinking", och ett sätt att synliggöra detta. Teorin hjälper oss på så sätt att se och upptäcka tecken och indikationer på arbetsnormens position och utbredning. En möjlighet att ringa in arbetssamhället. Att se hur det direkt och indirekt påverkar attityd, upplevelser och handling.

Eftersom "One-dimensional man" skrevs och publicerades på 1960-talet kommer vissa av de samhällsanalyserande momenten vara daterade, på grund av hur samhället såg ut då och den utveckling som har skett sedan dess. Vilket är rimligt. Så för att göra Marcuse och hans bok rättvisa och användbar utifrån ett sociologiskt perspektiv finns det anledning att titta närmare på delar av boken, resonemang och tankegångar som utgjorde dess storhet. Marcuse för en tes om hur teknologi används och integreras, frivilligt såväl som utan motstånd, i människors liv och vardag (Rastovic, 2013).

Teknologi ska förstås som ett maktmedel, ett instrument för kontroll och styre. Teknik tjänar till att införa nya, effektivare och angenämare former av social kontroll och social sammanhållning. Teknik som sådan kan inte isoleras från den användning den används till; det teknologiska samhället är ett dominanssystem som redan fungerar i konceptet och konstruktionen av tekniker (2002, s. xvi). Att inte underordna sig teknologin och teknologiska innovationer kunde de blir neurotiska och maktlösa. Ju mer rationellt, produktivt, teknologiskt och integrerat den administrativa apparaten och samhället blir, desto svårare är det för människor att bryta sig loss (Marcuse, 2002). För Marcuse var teknologi metodologisk, vetenskaplig och kalkylerad, fast inte politiskt dominerande (Rastovic, 2013).

Dagens digitala värld var inget som Marcuse förutspådde eller kunde förutspå. Tekniken har blivit mer utbredd, mer sofistikerad och ökat i inflytande. Den kan associeras med ett institutionaliserande av teknologin och den teknologiska utvecklingen. Med ökad manipulation och indoktrinering ökas passiviteten hos medborgarna (Rastovic, 2013). Det blir svårare och svårare att ifrågasätta något som utgör en större och större del av ens liv, något som influerar och konsumerar mer och mer av ens vardag. En tillvaro på samhällelig nivå där producenterna blir rikare och konsumenten fattigare. En tillvaro som passiviserar existensen (Marcuse, 2002).

Ett ytterligare resultat blir att det som på individuell nivå upplevs rationellt blir på en mer kollektiv nivå allt mer irrationellt. Exempel går att finna nästan överallt. Det är rationellt för individen att välja ett arbete mellan 08–17 eftersom så mycket är utformat efter den

arbetstiden, men eftersom de flesta väljer att arbeta den tiden (vilket är del av anledningen till att så mycket är utformat efter det), så innebär det ofta trängsel på kollektivtrafik och långa bilköer; det som är rationellt för individen blir irrationellt för kollektivet. Marcuse (2002) beskriver det själv som:

We are again confronted with one of the most vexing aspects of advanced industrial civilization: the rational character of its irrationality. Its productivity and efficiency, its capacity to increase and spread comforts, to turn waste into need, and destruction into construction, the extent to which this civilization transforms the object world into an extension of man's mind and body makes the very notion of alienation questionable. The people recognize themselves in their commodities; they find their soul in their automobile, hi-fi set, split-level home, kitchen equipment. The very mechanism which ties the individual to his society has changed, and social control is anchored in the new needs which it has produced. (s. 11)

Så för att knyta an till dagens relevans så ställer sig Marcuse (2002) frågan hur människor som själva blivit objekt och föremål för effektiv och produktiv dominans själva kan definiera frihet och skapa förutsättningar för frihet. En fråga som inte gått ur tiden, och dessutom ringar in komplexiteten och dilemmat med det endimensionella paradigmet.

4. Metod

I vår studie använder vi oss av en semistrukturerad intervju med en fenomenologisk ansats som analyseras med hjälp av en tematisk analys (Bryman, 2018). Utifrån frågor som rör barnet på förskolan undersöker vi sen med hjälp av ett arbetskritiskt perspektiv hur centrerat arbetet är i föräldrarnas upplevelser och erfarenheter för att sedan koda, tematisera och summera. Intervjuerna tillåter oss att ta del av upplevelser som vi annars inte hade kunnat ta del av (Eriksson-Zetterquist & Arhne, 2015). Eftersom vi ville utforska föräldrars egna upplevelser, tankar och reflektioner kring de tre valda temana ”förskolan”, ”arbetsnorm” och ”barnperspektiv” lämpade sig en semistrukturerad form och en tematisk analys. Det tillät oss att utgå från teman med underliggande frågor, men var mer tillåtande i utsvävningar och möjlighet till fördjupning i frågor eller ämnen som berörde mer (Bryman, 2018).

Intervjuguiden (bilaga II) vi gjorde agerade mall och gav oss en möjlighet att lättare veta när alla teman var behandlade. Eftersom svaren på frågorna riskerar att överlappa varandra, kunde respondenterna komma in på frågor vi tänkt att ställa senare under intervjun. I och med det flexibla formatet behövde vi inte strikt följa den, på förhand tänkta ordningen. Intervjuguiden

gav en ökad trygghet och skapade en mer jämlik grund genom en bättre möjlighet för oss författare att kontrollera och stämma av frågorna i guiden med de som blivit behandlade under intervjuerna.

4.1 Genomförandet

Av praktiska skäl gjordes intervjuerna via Zoom eller Messenger, som spelades in för att kunna transkriberas. De digitala verktygen skapade en möjlighet för respondenterna att själva välja om de ville synas under samtalet eller inte. Vi delade upp intervjuerna och utförde fyra var. Den som utförde intervjun, transkriberade densamma. Transkriberingen ägde rum så kort efter intervjun som möjligt för att bevara så mycket av känslan som intervjun gav och något som underlättade processen att föra över tal till skrift (Kvale & Brinkman, 2017). Många av de små nyanserna från samtalet är svåra att uppfatta för någon som inte tog del av det under samtalets gång, någon som inte var en del av samtalet. Det skapar krav på utskriften att så rättvist som möjligt återge och kompensera för de tonfall och/eller det kroppsspråk som inte uttrycks i ord, men som påverkar innebörden i uttalandena. Något som är viktigt eftersom läsaren inte har tillgång till det ursprungliga samtalet. Även om vi gjorde videointervjuer så har vi i transkriberingen inte fokuserat på att analysera kroppsspråk i sig, fast den möjligheten är bättre i och med att det finns separat audiovisuellt (Kvale & Brinkman, 2017). Det hade varit för tidskrävande, framförallt i förhållande till vad vi tycker att det skulle addera.

Utskrifterna startar analysprocessen, de strukturerar också intervjuerna. Vi valde att fokusera på att få med det som hörde till våra teman. Naturligt under ett samtal med någon som är en nära bekant så kommer utsvävningar att ske, därför gjordes en första sortering under transkriberingen. Eftersom vår analys inte främst kommer utgå från lingvistiska grunder försökte vi skriva ut intervjuerna med övervägande del skrivspråk men med betoning på visst talspråk eller vissa pauser när de uppfattades addera något eller vara en del av svaret. Känslan av att det är ett muntligt samtal ville vi ha kvar, men på ett sätt som gör det lätt att ta till sig och analysera vidare. Det finns inga förutbestämda regler att förhålla sig till i utskriften (Kvale & Brinkman, 2017), så vi har helt enkelt försökt anpassa utskriften efter vårt forskningssyfte i största möjliga mån, göra intervjuerna så mycket rättvisa för vår uppsats som vi förmår.

4.2 Tematisk analys

Som analysmetod valde vi att använda oss av en tematisk analys. En tematisk analys innebär att man granskar data för att hitta centrala teman ("kärnteman") som i sin tur sedan kan urskiljas både mellan och inom olika delar av utskriften. En av de viktigaste delarna vid identifieringen av teman är själva *kodningen* av materialet som transkriberats. Kodningen i sig är en process där data bryts ned i mindre delar och som sedan ges en etikett eller ett namn, därefter letar man efter olika kopplingar mellan olika koder (Bryman 2018).

Dataanalysen går ut på att reducera den stora mängd data man samlat in för att kunna göra dem meningsfulla.

För att få fram vårt resultat gick analysen till på följande sätt; vi hade tre grundteman när vi startade vår analysering av arbetet; *förskola*, *arbetsnorm* och *barnperspektivet*. Under analysen upptäckte vi dock olika teman som upprepade sig hos respondenterna, vilket gjorde att vi även skapade underteman till de tre ovan nämnda teman. Beroende på relevansen hos undertemana för uppsatsen redovisas de underteman som uppkom under arbetsnormen.

Vi började med att transkribera fyra intervjuer var. Därefter gick vi tillsammans igenom fyra av de åtta intervjuerna där vi plockade ut citat som vi sedan kodade i färg under de teman vi utgick från. De kvarvarande fyra intervjuerna delade vi upp och utförde färgkodning på samma sätt som vi gjorde med de fyra första. Sedan gick vi igenom de olika citat vi valt ut för att markera de citat vi tyckte visade och representerade respondenternas upplevelser på varje specifikt tema. Detta gjordes för samtliga teman samt valda underteman. Citaten presenteras tillsammans med sammanfattning av respondenternas svar och en analys av desamma.

4.3 Pilotstudie

En pilotstudie gjordes i samband med en tidigare uppgift vi hade under föregående moment i kursen, för att ge oss möjlighet att utvärdera och utveckla vår intervjuguide inför vårt kommande uppsatsskrivande. Genom de svar vi fick under pilotstudien så kunde vi med den informationen förändra, lägga till samt ta bort frågor vi ej ansåg relevanta. Efter detta kunde vi säkerställa att frågorna kunde ge oss svar som sedan var användbara för studien (Bryman 2018). Med hjälp av pilotstudien kunde vi också få en viss uppfattning om hur lång tid vi

behövde planera in inför varje intervju samt på ett ungefär veta hur mycket tid som skulle gå åt till transkriberingen av materialet efteråt.

4.4 Etiska överväganden

Som uppsatsskrivare är det viktigt att informera de personer som tackat ja till att delta i studien om vissa saker. Det finns fyra forskningsetiska principer att förhålla sig till i svensk forskning; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2017). Informationskravet innebär att forskaren skall informera vederbörande personer om undersökningens syfte. Som deltagare skall man veta att det är helt frivilligt att vara med, att man när som helst kan välja att avbryta och att man är helt anonym. Samtyckeskravet betyder att man som deltagare själv bestämmer om man vill medverka eller inte. Nyttjandekravet innebär att alla de uppgifter som man som forskare samlar in enbart får användas för utvalt forskningsändamål. Med konfidentialitetskravet menas att alla uppgifter om berörda deltagare skall behandlas och förvaras konfidentiellt. Vi har varit tydliga till våra deltagare med att allt förvaras så att inga obehöriga kan komma åt dessa och i enlighet med nyttjandekravet försäkrade vi deltagarna om att uppgifterna endast kommer att användas i vår uppsats.

Innan vi började att intervjua personer så skickade vi ut ett informationsbrev (bilaga I) till vederbörande där det gick att läsa att vi var två sociologi studerande som arbetade med vår kandidatuppsats, vad den handlade om, syftet med studien och att allt material som samlas in självklart inte skall användas till något annat syfte än de vi skriver om. Vi informerade även om att man som deltagare är helt anonym och att det inte kommer att gå att identifiera personer i texten samt att det är helt frivilligt att delta och att man när som helst kan välja att avbryta. Personuppgifterna hos personerna skyddas genom att vi valt att använda påhittade namn både i transkribering och i uppsatsen (Bryman 2018). Respondenterna har fått varsin pseudonym utifrån en mall som kommer att kasseras efter uppsatsens godkännande. Vi har valt att presentera det såhär då vi vill ge ett mer personligt djup i uppsatsen och hålla oss påmindra om att det är riktiga människor bakom citaten. Varje respondent kommer att få ett av följande namn; Julia, Carl, Alexandra, Robin, Sara, Henrik, Anna och Hampus.

4.5 Avgränsning

För att hitta respondenter till vår uppsats använde vi oss av ett bekvämlighetsurval (Bryman, 2018). Personer i vår omgivning som inte kände varandra och uppfyllde kravet om att ha

minst ett barn på förskolan tillfrågades om att vara med i studien. Alla intervjuer genomfördes individuellt. Vi författare valde ut två mödrar och två fäder var, sammanlagt åtta respondenter. Genus är inte något primärt fokus för studien, men vi ansåg att det var förhållandevis enkelt att välja ut hälften kvinnor och hälften män, vilket ger en bredare underlag.

I och med att vi författare bor på olika orter, och de i vår umgängeskrets är bosatta på olika orter blir det även en geografisk spridning på respondenterna. Ingen av föräldrarna har heller barn på samma förskola, något vi tyckte var av betydelse, så att inte upplevelserna riskerade att påverkades förmycket av samma förskolemiljö och pedagoger. Arbete eller sysselsättning var inget som vi på förhand hade som kriterium för respondenterna att ha. Sex av våra respondenter arbetar, en läser och en arbetstränar. Utfallet var inte medvetet utan ett resultat av slumpen.

4.6 Uppsatsens kvalitet

Larsson (2005) föreslår en diskussion där kvalitetskriterierna inte ska ses som fixerade, då de riskerar att uppfattas totalitært, ”då blir kriterierna en tvångströja” (2005, s. 17).

Utgångspunkten är en tredelad kategorisering som inkluderar olika perspektiv av studiens kvalitet; *kvaliteter hos framställningarna i sin helhet, kvaliteter hos resultaten och validitetskriterier.*

4.6.1. Kvaliteter hos framställningarna i sin helhet

Perspektivmedvetenhet innebär en tydlig redovisning av de perspektiv som används. För hög kvalitet i en studie behöver perspektiven också tillämpas konsekvent (Larsson, 2005). I uppsatsen så är utgångspunkten de tre perspektiven *barn, förskola* och *arbetsnorm*. De följer med från intervjuguiden till resultatanalysen och bildar en röd tråd genom uppsatsen. För att användandet av perspektiven ska hållas konsekvent och bli mer lättöverskådliga presenteras de under *tidigare forskning* och i *resultatanalysen* med enskilda underrubriker.

Larsson (2005) sammanfattar *intern logik i studien som helhet* bra ”harmoni bör råda mellan forskningsfrågan, antaganden om forskning och det studerade fenomenets natur, datainsamlingen och analystekniken.” (s. 21). Vi har i studien tillåtit oss själva ha en viss rörlighet kring vår problemformulering som skärpts under uppsatsens gång. Det är något som vissa etnografer rekommenderar, att gå in i och utforska ett fält med ett öppet sinne (Larsson,

2005). Frågeställningen blir mer passande och adekvat. Vi har justerat vår frågeställning utifrån den empiri som vi samlat in för att bättre undersöka och belysa vad empirin innehöll.

4.6.2. Kvaliteter hos resultaten

Innebördsrikiedom innebär att en gestaltning av innebörden görs nyanserat och fylligt (Larsson, 2005). I vår uppsats har vi försökt ge en rikare gestaltning genom att utgå från tre teman som belyser föräldrarnas upplevelser olika. Avsikten är att bättre ringa in kärnan och återge en tydligare mer nyansrik bild och koppling till studiens syfte. *Struktur* kan förstås som en motpol till innehållsrikiedom (Larsson, 2005). Strukturen avser uppsatsens struktur med fokus på tydlighet och stringens. Larsson (2005) beskriver att ”det finns en spänning mellan kravet på innebördsrikiedom och kravet på struktur” (s. 24), i vår arbetskritiska teoretiska utgångspunkt, liksom hela uppsatsens område är omfattande. Innehållsrikiedom har fått större utrymme än strukturen. Dock anser vi att ämnet till sin natur är sådant att en bred ansats behövs. Arbetssamhället är ett omfattande begrepp, så för att utforska det anser vi att det behövs en bredare ingång.

4.6.3 Validitetskriterier

Heuristiskt värde behandlar huruvida studien kan presentera ny kunskap, ge nya insikter, nya sätt att uppfatta verkligheten (Larsson, 2005). Vi finner att vår studie ger kompletterande bild om den komplexa situation som såväl förskolan som småbarnsföräldrar befinner sig i. Tidspress, brist på flexibilitet och plikt känslor skapar ett stresspåslag. Vi har inte funnit studier med liknande undersökningsområde som påvisat samma resultat.

Empirisk förankring handlar om ifall tolkningen motsvarar verkligheten (Larsson, 2005). Ett grundproblem med tolkning är att den innebär en möjlighet till ”att ge olika versioner av samma sak” (Larsson, 2005, s. 29). För öka samstämmigheten kan *triangulering* (Larsson, 2005, s. 29) användas. Det finns olika varianter som kan användas men syftet är att använda sig av flera oberoende källor för att ge bättre precision i beskrivningen. I studien använder vi oss av olika kritiska teorier och olika perspektiv för att försöka minimera risken för feltolkning och för att träffsäkrare kunna redovisa våra tolkningar.

5. Resultatanalys

Här presenteras en resultatanalys utifrån respondenternas svar på frågorna (Bilaga II). Presentationen utgår från de teman, *barnperspektiv*, *förskolan* och *arbetsnorm* som ligger till grund för den semistrukturerade intervjun, samt de subteman, under *arbetsnorm*, som framkom under analysprocessen. Respondenterna har givits var sin pseudonym för att bevara känslan av att respondenterna är föräldrar och riktiga människor.

5.1 Barnperspektiv

Respondenternas upplevelse av vad som var en lång dag på förskolan för barnet, var relativt entydig. De delade uppfattningen om att det blir lång tid för barnet att vistas på förskolan om de behöver vara där längre än vad man själv är på sin arbetsplats. På så vis utgick de från en arbetsnorm om en åtta timmars arbetsdag som referens, som måttstock att förhålla sig till, där kopplingen till arbetssamhället och arbetsposition blir tydlig. En vanlig arbetsdagen är en utgångspunkt då nästan alla vet hur lång den är och kan upplevas, Julia besvarar frågan om barns maximala vistelsetid ”...alltså jag tycker inte mer än åtta timmar. Åtta timmar känns också långt men där går liksom gränsen” Carl stämmer oberoende in ”ja alltså en lång dag är ju en full arbetsdag. Ähh och en lång vecka är ju att vara där en full vecka hela dagar liksom.” Att barnet/barnen skulle vistas på förskolan under 9–10 timmar ansåg man vara en mycket lång dag. Föräldrarna upplevde det även vara lättare för äldre barn att vara på förskolan längre stunder än vad det är för yngre barn, i åldern 1–3 år, att vara där.

En lång dag upplever jag är 8–17 på förskolan. Och en ännu längre dag är väl 8–18. Och vad blir det? De blir väl 9–10 timmar typ. De upplever jag är en lång dag på förskolan. [...] Och de är liksom, sen är de ju såklart individuellt också. En 5 åring eller 4 åring har de ju lättare att vara kanske 9–10 timmar borta än vad en 1,5 åring har. Och där får man väl kanske anpassa lite. (Robin)

Flera av respondenterna hade önskat att de funnits möjlighet till kortare veckor för barnen på förskolan. Fyra dagar i veckan var något som återkom under intervjuerna, att det hade varit lagom ansåg de flesta. Barnen får sin tid på förskolan, som föräldrarna ansåg vara viktig, dels för lek och det sociala, men också för att tillgodose den pedagogiska aspekten som bidrar till språkutveckling och samspel. Det hade gett utökade möjlighet till mer tid med familjen, vilket respondenterna också la stor vikt vid.

De val några respondenter lyfter som alternativ är att gå ner i arbetstid. Sara gjorde sak i uppoffringen ”Det klart att det kan vara bra, kul och viktigt med en karriär men det får liksom inte va på ens barns bekostnad.”. En potentiell konflikt mellan den vuxnes möjlighet till självrealisation och barnets bästa uppstår där det som enskild individ upplevs svårt att frångå arbetsnormer. Henrik nyanserar barnens vistelsetid genom skillnaden på jobbiga och långa dagar ”...har det varit en jobbig dag är barnet gråtig och ledsen och liksom trött och seg, men har det varit en lång dag så är hen fortfarande trött för hen har lekt och busat men hen är fortfarande glad.”. Även om längden på vistelsen nästan uteslutande blir en konsekvens av föräldrarnas sysselsättning och arbetstider upplever några av föräldrarna att långa dagar omges av ett stigma. Sara berättar om mötet med en annan förälder på förskolan:

Många gånger så ses det ju kanske lite grann som fult när man pratar tider, det här med hämtning och lämning på förskolan. Jag vet jag pratade med en mamma en gång, som jag inte känner så där väl, och då så frågade hon mig när jag hämtade och lämnade, och sen sa hon när hon hämtade och lämnade. Hon jobbade inom vården så hon lämnade väldigt tidigt och hämtade väldigt sent. Och för mig, jag la ingen värdering i det, men på henne så kändes det som att hon själv la en värdering i det just att dagarna blev så långa, [...] Nu hade hon kanske inget val, det vet inte jag men just det här med tankarna kring tiden, att den är väldigt tabu och den är väldigt statisk.

Uttalandet vittnar om en indirekt vetskap om att situationen som barnet befinner sig i inte är optimal. Det utmynnar i ett dåligt samvete även om det inte är produktivt eller hederligt att klandra en enskild individ för att vara, eller anse sig vara, begränsad av yttre omständigheter. Det finns en underliggande önskan om något mer än vad som är. Den position vissa av respondenterna redogör för är en position som uttryckligen är svår att lämna, en tillvaro som upplevs svår att förändra. Barnperspektivet blir sekundärt den vuxnas verklighet. Den vuxnas verklighet upplever några av respondenterna, inkluderar en lojalitetskonflikt där arbetsgivaren står på ena sidan och barnet med ens familj står på den andra. När ens barns dagar blir längre än önskat på grund av föräldrarnas arbete ger det upphov till en olust ”asså, man blir ju stressad, jag känner mig stressad när det blir så. Kan typ inte riktigt slappna av då, utan de blir liksom stressigt. För de känns ju inte bra att hon är på dagis så länge liksom.” (Carl). Sara tar reflektionen ett steg längre och ifrågasätter hur bra jobb man kan förväntas göra om man vet att ens barn befinner sig halvsovande på en förskola, och konstaterar att ”jag hade nog inte gjort ett sånt jättebra jobb den stunden.”.

Arbetsamhällets två motstridiga krafter, den produktiva och den ideologiska, kommer till lite olika uttryck. Den produktiva återfinns i arbetetstidens statiska karaktär och hur det går ut över barnen. Barnet behöver anpassa sig efter den vuxna, samtidigt som den vuxna behöver anpassa sig efter sitt arbete. Parallellt finns ett underliggande ifrågasättande av huruvida det måste vara så här. Den ideologiska aspekten tycks hålla kvar föräldrarna inom arbetsamhällets system genom att så starkt centra arbetet och använda det som utgångspunkt. Däremot uppstår en antydning till konflikt när lönearbetets självklara position påverkar vad som rimligt kan anses vara det bästa för barnet.

5.2 Förskolan

Även om den generella upplevelsen av förskolan var allmänt positiv fanns det några gemensamma faktorer som skapade komplikationer för föräldrarna. Något nästan alla anmärkte på var förskolans stängningsdagar. De allra flesta upplevde att dagar placerades väldigt opraktiskt vilket gjorde att det kunde bli svårt för föräldrar att lösa det rent praktiskt med barn och arbete.

Något annat som återkom var de så kallade ”15-timmars veckorna”. Alla har rätt till barnomsorg men alla har nödvändigtvis inte rätt till mer än 15 timmar i veckan. Till exempel får man inte ha sitt ena barn längre på förskolan än 15 timmar i veckan under föräldraledigheten, om man har ett barn hemma. Under dessa perioder upplevde föräldrarna att förskolan var väldigt hårda med tiderna och att det inte fanns utrymme till förändring eller förhandling. Det var förskolan som bestämde vilka dagar i veckan barnet fick vara där, samt under vilka tider. Föräldrarna upplevde en avsaknad av flexibilitet och en stress över att hålla sig inom tidsramen.

Nä, det är väl... nån gång som sambon har frågat, om hon ska göra något ärende eller så, om hon skulle kunna lämna en kvart tidigare, när de går på 15-timmars, men det är ju absolut nej. Det går inte, funkar inte att göra så, det går inte... det är 08.15-11.15 inte en sekund längre. Det är deras policy. (Hampus)

Förskolans stringenta hållning vid den begränsade vistelsetiden kan kontrasteras mot den linje de för mot den som arbetar. Henrik beskriver hur förskolan fick öppna tidigare för att tillmötesgå deras behov, ”vi har, eller jag har stört mig lite på deras tider och så. Vi har fått dem att släppa in barnen lite tidigare.”. Hampus berättar hur deras förskola har överseende

och förståelse för hur föräldrarnas situation ser ut ”det gör inget om vi sätter en tid kl. 16 och kommer 16.30, det är inget så... de vet ju vad jag har för jobb, sambon hon är ju lite överallt...”.

Förskolans ger på så vis uttryck för en inkonsekvent flexibilitet. Dessutom skiljer sig utfallet, olika förskolor i olika kommuner verkar också uppvisa en skillnad i hur de förhåller sig till reglerna. Sara upplevde vid olika tillfällen en hårdare linje, hon hade vid ena tillfället brutit tummen vilket försvårade tillvaron rent praktiskt och förklarar:

...vi hade önskat att utöka tiden med en halvtimme så att min man skulle kunnat hämta. Men då skulle vi få vända oss till förskolechefen och där igenom skulle vi få vända oss till kommunen för att ansöka om detta. Och då kände jag att det blev så stor apparat så då struntade vi i det.

Deras barn bytte ofrivilligt avdelning vilket resulterade i att deras dåvarande lämningstid innebar att barnet hamnade mitt i städning. De föreslog att lämna fem minuter tidigare, ”...så om barnet skulle komma fem minuter tidigare hade det gynnat barnet, samtidigt måste vi ha ett godkännande från förskolechefen. Det handlar om fem minuter.”. Vilket föräldern problematiserar ”...om man kanske inte vågar eller kan prata för sig så hamnar man i en väldigt olustig situation.”. Föräldrarna ger en bild av olika upplevelser och erfarenheter om krav, utfall och möjligheter beroende på sysselsättning, förskola och kommun.

Flera av våra respondenter har vid tillfällen även upplevt att de känt skuld gentemot förskolan och personalen. Att de kommit något sent och att personalen på olika sätt markerat att det varit besvärligt. Tiden är generellt något som våra respondenter upplevt är väldigt viktigt att man som förälder håller. Om man som förälder däremot vill lämna senare eller hämta lite tidigare så fungerar det bra, men att komma försent eller vilja ändra så att lämningen sker tidigare på morgonen är det för många desto mer problematiskt. Tiden och bristen på flexibilitet skapar stress hos flera av föräldrarna. Ofta är detta direkt kopplat till om föräldern behöver stanna kvar lite längre på sitt arbete och huruvida det krockar med förskolans policy kring tider. ”Asså, jag kan förstå förskolan att de liksom inte går att vara flexibla in i döden hela tiden, men jag kan sakna flexibilitet.. asså de är ju livet liksom.. saker och ting kan ju hända!” (Alexandra).

Tiden knyter också an till arbetssamhällets paradox och Lafargues (2007) frågeställning om frikoppling från det upplevda tvånget. Via förskolan synliggörs aspekter av arbetets

ambivalens. Det agerar utgångspunkt för förskoleverksamheten där det återigen är arbetstiden som blir den styrande faktorn. 15-timmarsveckorna kan tolkas peka på att generella behov och önskan från samhällets sida, för barn att träffa andra barn, socialiseras och institutionaliseras. Samtidigt tydliggör 15-timmarsveckorna en tydlig gräns mellan den som lönearbetar och den som inte gör det.

5.3 Arbetsnorm

Respondenternas uttalade upplevelser påvisar begränsningar inom olika områden med tydliga kopplingar till arbete, arbetsnormen och arbetsmiljön. Ett ramverk utkristalliseras varifrån respondenterna finner valmöjlighet och valfrihet endast innanför systemets gränser. De upplevde att handlingskraft och verkningsmöjligheter inskränktes av yttre faktorer.

Det råder en generell avsaknad av alternativa idéer som, i alla fall på ett teoretiskt plan skulle lösa problemet med att få ihop tiden och ekonomin. En obenägenhet att inte utgå från den kontrafaktiska potentialen i samhället och resonera kring hur större lösningar hade kunnat vara möjliga utvägar. Resonemangen lämnar aldrig det endimensionella paradigmet, utan rör sig inom systemets egna väggar. En generell syn på problemet som individuellt, vilket också främjar individuella lösningar.

Vi kommer presentera det mer utförligt tillsammans med utdrag från respondenternas svar för att styrka resultatanalysen.

5.3.1 Ekonomi

Arbete genererar pengar, pengar behövs för att leva. Respondenterna är generellt tydliga med att det kostar att inte arbeta. Avstå arbeta är en lyx de måste ha råd med för att kunna praktisera, ”... vissa har ju inte råd att liksom jobba mindre och då faller ju liksom hela hushållsekonomin ...” (Julia). Lönen är en förutsättning inte bara för den allmänna överlevnaden, utan även för att kunna tillgodose sina barns behov, arbete är något som utförs för att barnen inte ska drabbas negativt; Robin säger ”...man inte kan ge barnet de den behöver i mat eller blöjor eller vad som helst. Äh om man inte har en lön att leva på liksom.”.

Arbetstidens förhållande till lönen blir också tydligt i de resonemang som förs kring minskad arbetstid. Alexandra beskriver hur hon funderar mycket på barnens långa dagar på förskolan.

Lösningen hon landar i skapar nya problem ”man kan ju inte.. De skulle ju vara att gå ner i [arbets]tid, de är ju ett alternativ.. Men de blir ju en ekonomisk konsekvens..”. Så en avvägning mellan tid och ekonomi är gjord, där ekonomi drog det längsta strået. Fler respondenter problematiserar samma förhållande, mellan ekonomi och arbete.

[...] man måste ju jobba. Vi är ju inte hemmafruar eller så som det var förr i tiden, utan det är ju så som samhället ser ut idag. Vi har inte så mycket val att gå ner i arbetstid heller för man måste ju överleva, allting ökas i priser, och då krävs det ju väldigt högutbildade yrken för att klara sig idag. (Anna)

Beslut fattas inte i ett vakuum, den kontext och situation som respondenterna befinner sig i påverkar oundvikligen. Civilstånd är en tydlig parameter för något som ytterligare begränsar valmöjligheten gällande arbetstid i förhållande till lön. Robin säger ”man kanske inte kan jobba halvtid om man är ensamstående förälder tex. Och då får man ju inte ihop de ekonomiskt och då blir ju den biten också kanske en negativ aspekt för barnet.” Även hur barnens tid på förskolan problematiseras utifrån en ensamståendes perspektiv. Att det blir problem om barnens tid på förskolan bestämmer schemat för familjen och arbetstiden. Föräldrarna resonerar kring hur en eventuell regeländring som sätter ett tak för hur många timmar ett barn får vistas på förskolan hade fått olika konsekvenser beroende på civilstånd, ”...hade de blivit lag typ att, men alltså de blir ju väldigt konstigt om man tex är ensamstående för då kan man ju aldrig jobba heltid...”

5.3.2 Valmöjlighet

Det uppstår frågetecken kring arbetstiden och förskolevistelsen. En allmän upplevelse av att två inkommensurabla världar tvingas samexistera.

Men en vanlig arbetsdag är ju typ 8–17 eller 7–16 typ. Så jag fattar inte hur folk får ihop de typ om dom hämtar klockan 15 liksom. De är lite skumt, men ja de har vi diskuterat många gånger kan jag säga. (Robin)

När det kommer till lösningar resonerar samma respondent att det kanske skulle kunna finnas statliga incitament för föräldrar att minska arbetstiden. Ett mellanting mellan föräldraledighet och VAB. Incitamentet hade kunnat kompensera föräldern eller föräldrarna för den förlorade arbetstiden men även att de investerade pengar tidigt skulle ge avkastning senare via minskade utgifter för staten. En win-win.

Asså, kanske timmar du kan ta ut för såna tillfällen som staten kan bekosta på samma sätt, fast inte just att de heter VAB då. Som ger dig någorlunda ersättning iallafall om du behöver ta en kortare arbetsdag då eller så [...] De tror jag hade varit jättebra, för dom pengarna får dom ju tillbaka kanske då om ungarna sen då blir, med psykisk ohälsa och allt sånt när dom växer upp istället. Då får dom ju tillbaka dom pengarna som de då eventuellt kostar. (Robin)

Lösningar på minskad arbetstid hittar föräldrarna hitta inom systemet. Sara beskriver hur hon fick kämpa för att gå ner i arbetstid precis efter att barnet börjat på förskolan och hon själv startat på det nya arbetet. För Sara behövdes närmast ett nervsammanbrott för att arbetsgivaren skulle ge med sig:

...jag tog pratet med min chef, och det var ju som sagt precis innan jag gick in i väggen så att jag bröt ju ihop total och jag tror att det kanske var min räddning för att få gå ner till 80%. Annars tror jag att hon säkerligen hade kunnat... Nu tog ju jag ut föräldradagar för de andra 20% så att det funkade ju... (Sara)

Anledningen var att respondenten ville göra valet att vara hemma mer. Få mer tid med sitt barn där inte fritiden gick ut på att bara ”hämta barnet vid 16.30 och åka hem och laga mat snabbt, duscha och lägga sig.” (Sara). Det blir tydligt att det för många inte bara upplevs som ett val som möter motstånd utan att det är något som de tvingas slåss för. Det faller utanför ramarna för det förväntade och skapar därför en problematik där det inte hade varit någon om de bara följde normen. Sara sammanfattar resonemanget med ”sen är det en ekonomisk smäll såklart, det är det ju ... möjligheten att få vara hemma med sina barn, de här extra dagen eller hämta lite tidigare är mer värt än alla materiella ting.”, något som knyter an till och tar avstånd från Marcuses syn på hur materialism tar. Handlingen på individuellt plan, framförallt sett utifrån arbetssamhällets perspektiv, får närmast ses som irrationell. Utifrån synen om teknologisk påverkan är det svårt att förbise den kompromisslösa konflikt många föräldrar upplever mellan institutionernas regelverk i förhållande till övriga livets krav.

5.3.3 Övertid

Via ett hypotetiskt scenario undersökte vi upplevelser kring en beordring av övertid (sista frågan i intervjuguiden, Bilaga II). Alla upplever situationen som väldigt jobbig och generellt söktes först praktiska lösningar. Henrik sammanfattar de flesta respondenternas ingång bra

”jag tänker ju mer ur ett praktiskt perspektiv än ett moraliskt perspektiv nästan. Om hur lätt det är att lösa.”.

Föräldrarna beskriver hur de skulle hört av sig till förskolan och sett om det gick att förlänga tiden, hört med arbetsgivaren om det gick att beordra någon annan, hört med släktingar eller vänner om inte de kunde plocka upp barnet på förskolan. En tydlig distinktion gjordes beroende på om det var en engångsföreteelse eller om det var något som förväntades inträffa med jämna mellanrum, ”...nä men det får ju inte vara någon rutin på nåt sånt.” (Hampus). Alla var på det klara med att de i slutändan skulle valt barnet om inga andra lösningar fanns att tillgå. Tvingas de välja mellan arbete eller att hämta sitt barn så hade de åkt och hämtat sitt barn, ”jag hade nog också åkt hem i det fallet att de säger nej, för min arbetstid är slut då så ”dra åt helvete” ja...” (Henrik).

Två intressanta aspekter som dök upp kring valmöjligheter berörde yrke och flexibilitet. Vilket yrke som det rörde sig om påverkade uppfattningen om hur rimligt det ansågs vara att stanna kvar på arbetet. Två av respondenterna uttryckte att om man arbetar inom betydelsefulla arbetskategorierna så är det skillnad ”...har man ett jobb där man kan bli inbeordrad, då är det ju oftast ett sånt jobb jag har, i sjukvården, nu kan man ju säkert bli inbeordrad i andra jobb med, men nåt som är viktigt liksom...” (Anna), ”Säg att du jobbar i vården typ, i dessa tider och du blir beordrad övertid 2 timmar så för att liksom rädda liv på folk, då tycker jag kanske att barnet kan vara kvar dom 2 timmarna på förskolan...” (Robin). Resonemanget är intressant men ställer samtidigt frågan om vem som äger problemet. Om arbetsgivaren hamnar i en situation där det råder personalbrist kan det uppfattas som omoraliskt att lägga över ansvaret om andras liv på en i personalstyrkan. Yrkesproblematiken belyser oavsett en begränsning i vår frågeställning. Det får anses rimligt att man utifrån olika yrken har olika lätt att påverka och att konsekvenserna blir väldigt olika ifall individen väljer att arbeta övertid eller åka. Det är en upplevd skillnad att arbeta på till exempel callcenter eller som sjuksköterska.

Flexibiliteten upplevs och uttrycks av några respondenter som enkelriktad. Den går i riktning från arbetstagaren till arbetsgivaren där arbetstagaren förväntas kunna anpassa sig och sin livssituation utifrån arbetet i en betydligt högre grad än tvärtom.

[...] man kan känna att man ska vara tillgänglig för sitt jobb på sin fritid jämt. [...] Jag är inte nån som bara ”jag kommer, jag kommer, jag kommer”, det gjorde jag under hela tiden jag var timanställd och vad fick jag för det? Inte ett jävla skit liksom. (Anna)

Sara beskriver hur hennes man tidigare hade lättare för att påverka sin egen arbetstid ”Det som har varit bra innan är att han har kunnat ta ut föräldradagar med kort varsel, nu har de ett större projekt så det är väl svårare med det.”. Även här när en flexiblare tillvaro finns att tillgå skapas flexibiliteten genom användandet av föräldradagar. Föräldradagighet kommer med juridiska rättigheter som arbetsgivaren inte kan ignorera hur som helst. I Saras fall tycks dock arbetsgivaren ha varit generös med tiden som föräldradagarna ska anmälas innan. Något som det nu inte längre fanns möjlighet till vilket för Sara resulterar i att ”...jag hämtar barnet.”

5.3.4 Olust och ångest

Många av föräldrarna upplever och uttrycker känslor av skuld, skam, oro, ångest och stress. De beskriver hur känslorna kan uppstå när de upplever att barnen får spendera mycket tid på förskolan, när de behöver vara hemma och vårda sjukt barn, när de anser att de ställer till oreda för arbetsgivaren, skapar irritation hos kollegorna, i samband med studier och de riskerar att hamna efter, mot förskolepersonalen eller inför sin privata ekonomi. Gemensamt för situationerna är att de tydligt tillhör vardagslivet. De är inte några extremfall som främst alstrar stress utan normen, den dagliga lunken, viljan och strävan att göra det förväntade utifrån ens situation, position och sina omständigheter. Alexandra säger:

Asså man kan ju känna typ att när barnen är sjuka så blir man stressad för de, att man måste tillbaka till jobbet för att de nästan är viktigare.. de är ju egentligen rätt hemskt.. Att de är viktigare än att vara hemma med barnen när dom är sjuka ... Man kan ju känna sig fruktansvärd när man ringer till sin arbetsplats och måste vabba igen eller liksom, ja du vet.. Man får skuldkänslor gentemot sina kollegor...

På frågan om det är något mer Henrik vill tillägga fyller han på i samma spår och inkluderar även förskolan och förskolepersonalen som har sagt ”...ditt barn är alltid det första och sista som går och det är på grund av dig som vi har öppet längre”.

Föräldrarna vittnar om en starkt upplevd arbetsnorm. I det hypotetiska scenariot där en ensamstående blir beordrad av sin arbetsgivare att jobba över svarar två respondenter instinktivt ” ja blir man beordrad så är man ju beordrad...” (Hampus) eller ”Ja för blir man

inbeordrad så blir man ju inbeordrad...” (Anna). Även om de senare problematiserar det en aning, vänder och vrider på de praktiska möjligheterna så är arbetet som fenomen med allt vad det inkluderar en väl integrerad del vårt språk, i vårt tänk och i våra liv. Att det uppstår lojalitetskonflikter i vardagen när olika viljor, krav och måsten drar i föräldrarna åt olika håll, är inte konstigt. Många beskriver situationerna nästan som kompromisser, och likt kompromisser tillgodoser man ingens behov fullt ut. Alla får en liten bit av kakan, men ingen blir mätt. Upplevelsen av att göra rätt men ändå känna sig stressad, ”tiden räcker inte till... En olustig känsla överlag...” (Carl).

Oron och stressen är inte enbart ett resultat av föräldrarnas val och valmöjligheter. Flera yttre faktorer påverkar. Förskolepersonalen uppges av flera respondenter dela med sig, eller inte dela med sig, av åsikter och information, eller fatta beslut som upplevs skapa ambivalens, tveksamhet och ängslan. Anna förklarar; ”jag kan uppleva att man inte vet... man får liksom ingen insyn i vad som händer egentligen på förskolan. Sara berättar att ”en vän till oss som fick höra från förskolan ”ja det blir ju väldigt långa dagar ”och då var det ju 7–16. Vilket gjorde att hon gick ner i tid, för hon kände att hon fick påtryckningar från förskolan.”. Förskolepersonalens befinner sig mitt i centrum, deras professionella roll, deras yrkesroll är ett arbete i arbetssamhället samtidigt som det möjliggör för andra att arbeta. De tycks också ha möjligheten att påverka det emotionella tillståndet hos föräldrar, även om det i vårt fall ska tolkas mer anekdotiskt och individuellt.

Förskolan och förskolepersonalen upplevs ibland skapa situationer som påverkar föräldrarna såväl direkt som indirekt, Anna säger ”en del information man får känner man så där; det där kan inte jag göra något åt.” Anna fortsätter men med ett allvarligare tonfall ”...mitt barn kan ju försvinna, hen har ju stuckit ut flera gånger... även att föräldrar har alltså släppt ut hen. Sånt kan ju skrämna mig.”. Rädslan för att ens barn ska försvinna när det är under uppsikt av en professionell verksamhet borde inte finnas. Det borde inte finnas minsta oro eller misstanke om att något sådant skulle kunna inträffa. Att det inte bara kan inträffa, utan också gör det adderar till det sammanlagda emotionella tillståndet. Anna sammanfattar en grundläggande del i situationen som skapar oro hos henne:

jag ska inte bara lita på att förskolelärarna tar hand om mitt barn, utan jag ska även lita på ett 30-tal föräldrar, att de inte gör något mot mitt barn. Förstår du, man lägger väldigt

mycket tilltro till andra människor, när man lämnar hen, stänger grinden och allt det här. Alltså att hen är i någon annans händer, som inte är ens familj.

6. Slutsats och diskussion

Uppsatsen har fyllt sitt syfte. Genom de utvalda teorierna och metoderna har vi lyckats illustrera arbetssamhällets inverkan på föräldrarnas livssituation. För att knyta an till uppsatsens ursprungliga frågeställningar; hur återspeglas arbetssamhället i föräldrars upplevelse av barnens vistelsetid?

Arbetsamhället gör sig främst synligt genom upplevelsen om ojämlika flexibilitet, lojalitetskonflikter, en strid om tid och ett konstant förhållande till arbetsnormen. På ett sätt är den tydligaste genomgripande uppfattningen en oförmåga att kritisera det rådande systemet. De lösningar som presenteras och genomförs befinner sig alltid inom ramen för systemet, inside the box thinking. Det finns också en dualism i arbetsamhället, individens som inskränks och begränsas av systemet, men också ett kollektiv med institutioner och arbetsplatser som är lika inskränkta i samma system. Ett kollektiv som förväntar sig en flexibilitet som inte är ömsesidig. Som förväntar sig att individer handlar enligt normerna, inom systemet gränser.

Hur upplevs arbetsamhället?

Den övergripande upplevelsen var kopplat till stress och känslor om otillräcklighet. Nästan som att det ligger en underliggande besvikelse över det faktum att även om allt görs enligt konstens alla regler, enligt alla normer, enligt det förväntade och det som enligt systemet anses vara logiskt, så upplevs resultatet ändå inte bra. Även om man gör rätt känns det fel. Alla tre perspektiven påvisar upplevda gränser för systemet. Samtliga föräldrar gör sitt yttersta utifrån de förutsättningar och den position de befinner sig i. Det finns ingen anledning att ifrågasätta det. Vad vi lämnas med då är en fråga om varför känslan av stress, skuld och oro är så påtaglig. Varför känslorna är upplevda i alla perspektiven. Någonstans är det svårt att förbise det hav av kompromisser och lojalitetskonflikter som föräldrarna måste förhålla sig till. I varje aktivt val, varje handling uppstår en situation där någon eller några negligeras till förmån för något annat. Besluten måste hela tiden rationaliseras, varpå man lätt hamnar i normerna klor. Priset som de flesta av föräldrarna upplever är en otillräcklighet. Även om de

följer rådande praxis, man ska arbeta och göra rätt för sig, lämna barnen på förskola så de kan fostras och socialiseras, lämnas de med känslor om att vara otillräcklig och ofullkomlighet.

Genom att anamma Marcuse (2002) teori om det endimensionella paradigmet framkommer något som skulle kunna definieras som systemfel, eller en inkommensurabilitet mellan systemen. Perspektiven visar viljor som tycks inte allt vara kompatibla med varandra. För att tillgodose barnets bästa behöver föräldrarna göra avkall från heltidsnormen, om karriären ska premieras hamnar barnet i skuggan och förskolan likaså. Det pusslet som familjelivet så ofta beskrivs som kanske snarare ska formuleras som pusslen, i plural. Om analogin ska dras fullt ut så passar inte alla bitar, bilden kommer troligtvis inte bli färdig då pusslet inte är komplett. Det finns likheter med den omvända mentaliteten mellan fritid och arbete som Hochschild (1997) beskriver. Förskolan och förskolans verksamhet utspelar sig generellt parallellt med arbetet, skillnaden är att förskolan inte omringas av arbetets mentalitet utan snarare dess motsats; stress, schemaläggning och en upplevelse av bristfällig flexibilitet.

På sätt och vis kan det uppfattas som att utrymmet runt förskolan befinner sig i en mittemellan-sfär mellan arbetet och fritiden, det är inte arbete, men det är heller inte fritid. Så länge inget oförutsägbart inträffar upplever de flesta att vardagen kan rulla på. De befinner sig lite i ett ekorrhjul närmast. Arbetets logistiska princip återfinns på fritiden. Vardagen är schemalagd och schemabrytande allt adderar till den vardagliga stressen i paritet med Hochschild (1997) iakttagelser. Valfrihetens baksida tycks skapa en individuell skuldbeläggning. Om det inte vill sig så är det upp till individen att göra något åt saken, liksom det är individens bristande beslutsfattning som har lett till situationen från första början. Paradoxen är att de flesta följer normen, gör det förväntade, väljer genom att inte gå utanför mallen vilket är en grundläggande orsak till stress. Marcuse (2002) utläggning om en mer passiv tillvaro förklarar inte hela fenomenet. Arbetsetiken tycks också försvåra kritiskt tänkande och möjligheten att se alternativ. Mycket av den kritik Lafargue (2007) lade fram på slutet av 1800-talet är fortsatt relevant, inte minst arbetsetiken. Den kontrafaktiska aspekten (Paulsen, 2017) verkar vara svår att föreställa sig. Inte bara att hur det skulle kunna vara istället, utan också att det skulle kunna vara på något annat sätt. Föräldrarna upplever sig hamna i tidsbrist trots att de till synes har möjlighet att välja något annat. Arbetets tidsmässiga anspråk lämnar få opåverkade.

Inte bara tiden problematiserar. Föräldrarna upplever på många sätt en motsägelsefull tillvaro, det är svårt att möta förskolans brist på flexibilitet i ett samhälle där det nästintill krävs att man är flexibel. Föräldrarna i studien verkar inte uppleva den positiva effekten på samvetet som den ökade professionaliseringen inom förskolans verksamhet skulle förstås ge (Lindgren & Söderlind, 2019). Barnens stressnivåer vid långa dagar på förskolan är intressanta och oroväckande (Drugli, 2017). Det är också oroväckande att föräldrarna upplever liknande olust och stress när barnen vistas långa dagar på förskolan.

Andersson (2001) beskriver arbetslöshetens individualiseringsprocess, hur arbetslöshet blir ett individuellt problem. Marcuse (2002) för ett resonemang kring den individuella rationaliteten utmynnar i en kollektiv irrationalitet. Individualiseringsprocessen är inte unik för arbetslösheten, tittar man närmare på den stress som föräldrarna upplever kan det formuleras som ett individuellt problem. Det är till och med rationellt rent psykologiskt för den enskilda föräldern att känna stress när tiden är knapp och det är mycket som ska göras. Men sätt ur ett kollektivt perspektiv så är det inte rationellt att alla föräldrarna ska uppleva stress kring arbete, barn och fritid. Ser man ansvarsförskjutningen till individen som en del av en bredare individualiseringsprocess är det lättare att förstå den.

Om alla föräldrar på lite olika sätt uttrycker svårigheter med alternativ till arbete och förskola så är det rimligen inte enbart ett individuellt problem. De möjligheter Paulsens (2017) arbetssamhället ger uttryck för är främst förkortad arbetstid. Vilket tydligt är en lösning inom det endimensionella paradigmet (Marcuse, 2002). Dock så blir barnen sällan hemma i den uttalade utsträckningen som så av så många efterfrågades. Den förkortade arbetstiden blir mer av en delösning, som ackompanjerades av de flesta intervjuade föräldrar med en kommentar om hur den arbetstidsförkortningen påverkade ekonomin. Den ekonomiska stressen verkar ersätta den tidsmässiga, summan av stress tycks upplevas och uppfattas som konstant. Med den potential som finns i samhället är det oroväckande olustigt att den faktiska valfriheten upplevs vara så begränsad. Den invalda vägen, den förväntade skapar stress, oro och ångest. Saras beskrivning om hur hon fick slåss för att inte behöva arbeta så länge, för att få tillbringa mer tid med sitt barn, belyser även den arbetsnormens ställning. Hennes lösning om att använda samma typ juridiska medel mot arbetsgivaren som arbetsgivaren använde mot henne, föräldradagar, i sin kamp är med ett utifrånperspektiv närmast parodiskt eller tragikomiskt.

Kanske är den oron barnskötarna gav uttryck motiverad (Gunnarsson & Östlund, 2015). Men inte bara för barnens skull utan även för föräldrarnas. Innan en diskussion om eventuella lösningar om hur systemet kan ses över, hur vad som måste definieras som ett problem ska lösas, behöver det först erkännas vara ett problem. När upplevelsen av personer så tidigt i sitt arbetsliv följer normen, gör det förväntade, gör vad generation efter generation tidigare gjort och hamnar i en situation där tiden inte upplevs räcka till finns det anledning att vara orolig och ta oron på allvar. Om lösningen är arbetstidsförkortning eller om mer radikala alternativ behövs låter vi vara osagt, men problemet behöver diskuteras.

6.1. Uppsatsen begränsningar.

Kvale och Brinkmann (2014) skriver att det inte existerar några klara kvalitetskriterier för forskarintervjuer utan att forskarens hantverksskicklighet är avgörande för kvalitén. Vi är inga forskare, inte heller särskilt erfarna på att föra intervjuer. I en semistrukturerad kvalitativ intervju påverkar den som intervjuar resultatet. Även om andra personer skulle ha ställt andra följdfrågor har intervjuguiden hjälpt oss att bevara en relativt konsekvent linje genom intervjuprocessen, skapat en möjlighet att vara mer konsekventa i mötena med respondenterna.

Användandet av digitala instrument för att utforma intervjuerna var närmast ett krav på grund av Covid-19 pandemin. Möjligheten till inspelade videosamtal anser vi minimerar den dimensionen som kroppsspråket kan utgöra, även om det inte ersätter den fysiska närvaron. Fördelarna har varit att det har varit lättare att intervju respondenterna opåverkat av geografiska hinder. Alternativet till videosamtal hade varit telefonintervju (enbart ljud) där gester och ansiktsuttryck gått förlorade (Kvale & Brinkmann, 2014).

I analysprocessen behövs förståelse för tolkningarnas ofullkomlighet (Larsson, 2005). Genom att vi har varit två som gått igenom allt material, alla transkriberingar och kodningar har vi försökt att tillsammans bedöma innehållet och hur det ska tolkas. I anonymiseringen av respondenterna vid presentationen av slutresultatet finns risken att skapa en diffus framställning (Larsson, 2005). I vår uppsats påverkar inte platser eller ens personers anonymisering direkt resultatet. I och med att vi främst använde ett urval där kriteriet var att det var en förälder med ett barn på förskolan blir gruppen respondenter relativt homogen. Variationen gällde främst kön och vilken typ av sysselsättning föräldrarna hade, vilket inte i sig var det centrala för studien. Arbetssamhällets påverkan är överordnad kön och typen av

sysselsättning, främst eftersom många sysselsättningar till struktur och tidsmässigt anspråk är mer lika än olika varandra.

7. Vidare forskning

Vidare forskning kan ske i olika riktningar. I Sverige är fenomenet kring ”barnens långa förskoledagar” relativt outforskat. Olika discipliner skulle kunna belysa olika aspekter av barnens långa dagar. Intressant hade varit att veta mer om förskolelärare, barnpsykologer eller politikernas upplevelser och reflektioner kring dem. De olika yrkeskategorierna ger naturliga ingångar för psykologiska, pedagogiska eller sociologiska studier. Vår studie utgår från föräldrar till barn på förskola, en grupp i samhället som oftast har många år kvar i arbetslivet. Vidare forskning kring deras upplevelser kring oro och stress bör vara intressant för många ämnen.

Referenslista

Andersson, M. (2001). Arbetslöshetens språk: arbetets grammatik. *Nätverket*. (10), 22–28.

https://antro.uu.se/natverket-etnologisk-tidskrift/natverket_volymer/

Aronson, E. (1969). The theory of cognitive dissonance: a current perspective. In Berkowitz, L. (Ed.) *Advances in experimental social psychology*, New York, academic (v. 4, s. 1-34.).

[https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60075-1](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60075-1).

Bauman, Z. (2012). *Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen*. (2. uppl.). Daidalos.

Bengtsson, M. & Berglund, T. (red.) (2017). *Arbetslivet*. (3. uppl.). Studentlitteratur.

Berglund, T. (2001). *Attityder till arbete i Västeuropa och USA: teoretiska perspektiv och analyser av data från sex länder*. (Diss. Göteborg: Univ.). Göteborg.

Bowlby, R. (2007). Babies and toddlers in non-parental daycare can avoid stress and anxiety if they develop a lasting secondary attachment bond with one carer who is consistently accessible to them. *Attachment & Human Development*, 9(4), 307–319. <https://doi-org.ezproxy.server.hv.se/10.1080/14616730701711516>

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (3. uppl.). Liber.

Börnfelt, P. (2017). *Arbetsorganisation i praktiken: en kritisk introduktion till arbetsorganisationsteori*. (2. uppl.). Studentlitteratur.

Chernyak, A. Z. & Lemanto, E. (2020). Digital society and multi-dimensional man (repositioning Marcuse's one-dimensional man). *RUDN journal of philosophy*, 24(2), 286–296. <https://doi-org.ezproxy.server.hv.se/10.22363/2313-2302-2020-24-2-286-296>

Dahlberg, G., Moss, P. & Pence, A. (2014). *Från kvalitet till meningsskapande: postmoderna perspektiv - exemplet förskolan*. (3. uppl.). Liber.

Drugli, M. B., Solheim, E., Lydersen, S., Moe, V., Smith, L., & Berg-Nielsen, T. S. (2018). Elevated cortisol levels in Norwegian toddlers in childcare. *Early child development and care*, 188(12), 1684–1695. <https://doi-org.ezproxy.server.hv.se/10.1080/03004430.2016.1278368>

EU. (2020). *Eurofound 15 - Sjätte europeiska undersökningen om arbetsvillkor: 2015*.
<https://www.eurofound.europa.eu/sv/surveys/european-working-conditions-surveys/sixth-european-working-conditions-survey-2015>

Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford U.P..

Graeber, D. (2019). *Bullshit jobs: a theory*. Penguin Books.

Gunnarsson, H. & Östlund, L. (2015). Barnskötare larmar om långa dagar: på jobbet. *Kommunalarbetaren*. <https://ka.se/2015/09/09/barnskotare-larmar-om-langa-dagar/>

Gurley, J. G. (1984). Marx's Contributions and their relevance today. *The American economic review*. 1984;74(2):110-115.
<http://search.ebscohost.com.ezproxy.server.hv.se/login.aspx?direct=true&db=edsjsr&AN=edsjsr.1816339&site=eds-live&scope=site>

Halldén, G. (2003). Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 12–23. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-36860>

Hobbins, J. (2015). Unga långtidsarbetslösa och det individualiserade ansvaret. *Arbetsmarknad & arbetsliv*, 21(2), 58–72. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:fhs:diva-6024>

Hochschild, A. R. (1997). When work becomes home and home becomes work. *California management review*, 39(4), 79–97. <https://doi-org.ezproxy.server.hv.se/10.2307/41165911>

Jönsson, L. R. (2007). Stigma och skam – en explorativ studie om arbetslöshet bland tjänstemän. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 22(03), 153–160.
http://www.idunn.no.ezproxy.server.hv.se/ts/nsa/2002/0203/stigma_och_skam_-_en_explorativ_studie_om_arbetsloshet_bland_tjnstemn

Karlsson, J. C. 1948. (2015). Work, Passion, Exploitation. *Nordic journal of working life studies*, 5(2), 3–16. <https://doaj.org/article/c5bff5a3529643feb506997dd979d891>

Karlsson, J. C. & Per Månson, P. (2017). Concepts of work in Marx, Durkheim, and Weber. *Nordic journal of working life studies*, 7(2). <https://doi-org.ezproxy.server.hv.se/10.18291/njwls.v7i2.81597>

Kihlbom, M., Lidholt, B. & Niss, G. (2009). *Förskola för de allra minsta: på gott och ont*. Carlsson.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3. [reviderade] uppl.). Studentlitteratur.

Lindgren, A. & Halldén, G. (2001). Individuella rättigheter; autonomi och beroende. Olika synsätt på barn i relation till FN:s barnkonvention. *Utbildning och demokrati*. 2, 65–79. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-28704>

Lindgren, A. & Söderlind, I. (2019). *Förskolans historia: förskolepolitik, barn och barndom*. (1. uppl.). Gleerups.

Marcuse, H. (2002[1964]). *One-dimensional man: studies in the ideology of advanced industrial society*. (New ed.) Routledge.

Martinsson J. & Andersson U. (red.). (2020). *Svenska trender 1986-2019*. (SOM-institutet). Göteborgs Universitet. <https://www.gu.se/sites/default/files/2020-04/6.%20Svenska%20Trender%20%281986-2019%29.pdf>

National institute of child health and human development. (2006). *The NICHD study of early child care and youth development: Findings for children up to age 4 1/2 years*. (NIH pub 05-4318). https://www.nichd.nih.gov/sites/default/files/publications/pubs/documents/seccyd_06.pdf

OECD. (2020). Hours worked (indicator). doi: 10.1787/47be1c78-en

Paulsen, R. (2014). *Empty labor: idleness and workplace resistance*. Cambridge University Press.

Paulsen, R. (2017). *Arbetsamhället: hur arbetet överlevde teknologin*. ([Ny utgåva]). Stockholm: Atlas.

Pramling Samuelsson, I. (2014). Barndom och pedagogik – omsorg, uppfostran och lärande i förskolan. I Lundgren, U.P., Säljö, R. & Liberg, C. (red.). *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. (3. [reviderade och uppdaterade] uppl.). Natur & kultur.

Prop. 2004/05:11. *Kvalitet i förskolan*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/kvalitet-i-forskolan_GS0311

Rastovic, M. (2013). Marcuse's one-dimensional society in one-dimensional man. *Agathos: an international review of the humanities and social sciences*, IV(1), 111–125. <https://doaj.org/article/618cccb4b26f4e23b7a38321101b2217>

Renblad, K., & Brodin, J. (2012). Kvalitén i förskolan påverkar barns välbefinnande: Några förskolechefers syn på den nya läroplanen och kvalitet i förskolan. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 89(4–5), 416–424. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hj:diva-20121>
<http://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:579251/FULLTEXT01.pdf>

Sverige. Statistiska centralbyrån (2018). *På tal om kvinnor och män: lathund om jämställdhet 2018*. Statistiska centralbyrån. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/jamstallldhet/jamstalldhetsstatistik/pong/publikationer/pa-tal-om-kvinnor-och-man.-lathund-om-jamstallldhet-2018/>

SOU 1955:29. *Barnfamiljerna*. <https://lagen.nu/sou/1955:29>

Skolverket. (2020). *Förskolans uppdrag att fostra barn*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/forskolans-uppdrag-att-fostra-barn>

Standing, G. (2014a). *En färdplan för prekariatet: vägen till ett fullvärdigt medborgarskap*. Daidalos.

Standing, G. (2014b). Understanding the precariat through labour and work. *Development & change*, 45(5), 963–980. <https://doi-org.ezproxy.server.hv.se/10.1111/dech.12120>

Standing, G. (2016). *Prekariatet: den nya farliga klassen*. Daidalos

UNICEF. (2021). *Barnkonventionen*. <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>

Vetenskapsrådet (2017). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.

Voth, H. (2001). The Longest years: New estimates of labor input in England, 1760–1830. *The Journal of Economic History*, 61(4), 1065-1082. doi:10.1017/S0022050701042085

Östberg, J. & Kaijser, L. (2010). *Konsumtion*. Liber.

Informationsbrev

Till dig som är förälder och har barn på förskolan - Information och förfrågan om deltagande i intervjustudie

Hej!

Vi heter Frida Jakobsson och Tim Hallbäck och går på Högskolan Väst i Trollhättan och läser nu C-kursen i Sociologi. I kursen ingår att skriva en kandidatuppsats, vilket är anledningen till att vi vill göra en intervjustudie.

Förskolan är idag en viktig samhällsinstitution, utan den så hade föräldrar haft det betydligt svårare att få ihop vardagen med arbete. En konsekvens av förskolans etablering som samhällelig stöttepelare är att många barn har långa dagar på förskolan.

Vi vill därför genomföra en intervjustudie om föräldrars upplevelse kring den intressekonflikt som kan uppstå mellan föräldrars livssituation och barnets bästa.

Syftet med studien är att undersöka upplevelsen närmare och försöka få en bättre inblick i de känslor och tankar som kan uppstå hos en förälder om de med alla de förpliktelser som följer att vara vuxen, hamnar i konflikt med vad som anses vara de bästa för barnet.

Vi kommer att tillfråga föräldrar med barn på förskolan om deltagande i denna intervjustudie. Sammanlagt kommer åtta till tio föräldrar att intervjuas. Av praktiska skäl kommer vi göra ett bekvämlighetsurval, så föräldrar i vår (Frida Jakobsson och Tim Hallbäck) närhet kommer att bli tillfrågade om intresse att medverka.

Det är helt frivilligt att delta i studien och du kan när som helst välja om du vill avbryta din medverkan. Intervjuerna kommer att ske digitalt via Zoom på grund av rådande omständigheter. Intervjuerna beräknas ta cirka 30–60 minuter.

Materialet från intervjuerna kommer naturligtvis behandlas helt konfidentiellt och kommer bevaras så att ingen obehörig kan ta del av det. När uppsatsen är bedömd och Godkänd så kommer materialet att tas bort. Du som deltagare kommer att vara anonym och kommer inte kunna identifieras i examensarbetet.

Vid frågor så hör gärna av dig.

Trollhättan 2020-11-18

Studerande

Handledare

Frida Jakobsson, frida.jakobsson@live.se
Tim Hallbäck, timhallback@gmail.com

Inga Wernersson, inga.wernersson@hv.se

Bilaga II

Frågeguide Teman:

- **Förskolan**
- **Arbetsnormen**
- **Barnperspektivet**

Tema: förskolan

Vad har du för första minnen från förskolan med ert/era barn?

Hur upplevde du dialogen med förskolan under inskolningen?

Har ni som föräldrar liknande upplevelser av förskolan (av relation/dialog med förskolan)?

Har eventuella uppoffringar diskuterats med varandra? Tar man problem eller dilemman som dyker upp som de kommer eller har man en förbestämmd plan?

Har du någon gång upplevt en konflikt mellan förskolans regler och dina/era behov?

Har ni släkt och eller vänner ni har kunnat diskutera funderingar kring förskolan med?

När (vilken ålder) ska barnet/barnen börja?

Vad upplever du är en lång dag?

Hur många dagar i veckan?

Tema: arbetsnorm

Kan du berätta om någon gång när ni har fått anpassa er till förskolan.

Inom familjen (ex. vem som hämtar/lämnar)

Mellan förälder och arbete/skola/sysselsättning

Har förskolan behövt anpassa sig till er?

Upplever du att din sysselsättning påverkas av förskolan (regler/tider)?

Befinner ni er i en position där ni kan vara flexibla (vem som hämtar/lämnar/ändra tider)?

Tema: barnperspektiv

Vårt intresse kommer från att vi har läst att det nödvändigtvis inte alltid är så bra för barn att gå långa dagar. I en stor enkätundersökning så framkom det att pedagogerna oroade sig mycket över den långa vistelsetiden, i en studie av en psykolog framkom det att barn som gick långa dagar hade förhöjda kortisolnivåer.

Långa dagar rent generellt för barnen, är det något som du funderat på eller har någon generell upplevelse kring?

Artikel tre i barnkonventionen säger ”Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.”

Ett hypotetiskt exempel: En (ensamstående) förälder har kommit överens med förskolan om vilka dagar och hur många timmar i veckan som alla tycker är det bästa för barnet och barnets utveckling. Föräldern blir beordrad av sin arbetsgivare att stanna kvar på arbetet längre, och därför inte kan hämta sitt barn vid bestämd tid.

Vad får man för känslor inför en sådan situation?

Vad bör man göra?

Vad kan man göra?

Vilka förväntningar är rimliga (från förskolan, på förskolan)?

Exemplet är tänkt att belysa hur en konflikt mellan barn- och vuxenvärlden lätt kan uppstå. Påverkar det upplevelsen om det är förskolan som hör av sig och ber om att barnet ska hämtas tidigare, för de anser att det är vad som är bäst för barnet?

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se